

Over dit boek

Dit is een digitale kopie van een boek dat al generaties lang op bibliotheekplanken heeft gestaan, maar nu zorgvuldig is gescand door Google. Dat doen we omdat we alle boeken ter wereld online beschikbaar willen maken.

Dit boek is zo oud dat het auteursrecht erop is verlopen, zodat het boek nu deel uitmaakt van het publieke domein. Een boek dat tot het publieke domein behoort, is een boek dat nooit onder het auteursrecht is gevallen, of waarvan de wettelijke auteursrechttermijn is verlopen. Het kan per land verschillen of een boek tot het publieke domein behoort. Boeken in het publieke domein zijn een stem uit het verleden. Ze vormen een bron van geschiedenis, cultuur en kennis die anders moeilijk te verkrijgen zou zijn.

Aantekeningen, opmerkingen en andere kanttekeningen die in het origineel stonden, worden weergegeven in dit bestand, als herinnering aan de lange reis die het boek heeft gemaakt van uitgever naar bibliotheek, en uiteindelijk naar u.

Richtlijnen voor gebruik

Google werkt samen met bibliotheken om materiaal uit het publieke domein te digitaliseren, zodat het voor iedereen beschikbaar wordt. Boeken uit het publieke domein behoren toe aan het publiek; wij bewaren ze alleen. Dit is echter een kostbaar proces. Om deze dienst te kunnen blijven leveren, hebben we maatregelen genomen om misbruik door commerciële partijen te voorkomen, zoals het plaatsen van technische beperkingen op automatisch zoeken.

Verder vragen we u het volgende:

- + *Gebruik de bestanden alleen voor niet-commerciële doeleinden* We hebben Zoeken naar boeken met Google ontworpen voor gebruik door individuen. We vragen u deze bestanden alleen te gebruiken voor persoonlijke en niet-commerciële doeleinden.
- + *Voer geen geautomatiseerde zoekopdrachten uit* Stuur geen geautomatiseerde zoekopdrachten naar het systeem van Google. Als u onderzoek doet naar computervertalingen, optische tekenherkenning of andere wetenschapsgebieden waarbij u toegang nodig heeft tot grote hoeveelheden tekst, kunt u contact met ons opnemen. We raden u aan hiervoor materiaal uit het publieke domein te gebruiken, en kunnen u misschien hiermee van dienst zijn.
- + *Laat de eigendomsverklaring staan* Het “watermerk” van Google dat u onder aan elk bestand ziet, dient om mensen informatie over het project te geven, en ze te helpen extra materiaal te vinden met Zoeken naar boeken met Google. Verwijder dit watermerk niet.
- + *Houd u aan de wet* Wat u ook doet, houd er rekening mee dat u er zelf verantwoordelijk voor bent dat alles wat u doet legaal is. U kunt er niet van uitgaan dat wanneer een werk beschikbaar lijkt te zijn voor het publieke domein in de Verenigde Staten, het ook publiek domein is voor gebruikers in andere landen. Of er nog auteursrecht op een boek rust, verschilt per land. We kunnen u niet vertellen wat u in uw geval met een bepaald boek mag doen. Neem niet zomaar aan dat u een boek overal ter wereld op allerlei manieren kunt gebruiken, wanneer het eenmaal in Zoeken naar boeken met Google staat. De wettelijke aansprakelijkheid voor auteursrechten is behoorlijk streng.

Informatie over Zoeken naar boeken met Google

Het doel van Google is om alle informatie wereldwijd toegankelijk en bruikbaar te maken. Zoeken naar boeken met Google helpt lezers boeken uit allerlei landen te ontdekken, en helpt auteurs en uitgevers om een nieuw leespubliek te bereiken. U kunt de volledige tekst van dit boek doorzoeken op het web via <http://books.google.com>

678

OK

62

3867

OK 62-3867

01 2070 8458 UB AMSTERDA

87

678

F

64

Long
Tide

KORT BEGRIP
DER
NEDERDUITSCH
SPRAAKKUNST.

BEHELZENDE DE VOORNAAMSTE
GRONDBEGINSELEN

DER
NEDERDUITSCH TAALE;
ZEER GESCHIKT

VOOR EERSTBEGINNENDE
LEERLINGEN,
IN DE OPENBAARE SCHOOLEN.

TE AMSTERDAM,

Gedrukt by de Erve de Weduwe JACOBUS
VAN EGMONT: op de Reguliers
Bree-Straat.

208001
T
2-1912

V O O R R E D E.

HEt is eene algemeen bekende zaak, dat de meeste Menschen kunne eigene Moedertaal zeer gebreklyk schryven en verstaan, zo ten opzichte van de Spelling der Woorden en het maaken van Zinsneden, als ten aanzien van andere Grondregelen der Spraakkunst. Vraagt men nu waar uit deze Onkunde ontstaat, zo zou men ze, myns oordeels, voor een groot gedeelte, kunnen toeschryven aan het kwalyk gebruik van de meeste ouderwetsche Schoolboeken, volgens welke de Feugd, van bunne vroegste Jaaren af, in de Nederduitsche Scholen, onderwezen wordt, zynde deze Schoolboeken meest al met eene gebrekkige Spelling gedrukt, en geenzins ingerigt, om daar uit de wezentlyke Gronden van onze Nederduitsche Taale te kunnen leeren.

Om dit Gebrek nu, in zo verre het mogelijk is, voor een groot gedeelte uit den weg te ruimen, heb ik niet ondienstig geoordeeld, dit Kort Begrip der Nederduitsche Spraakkunst,

kunst, voor eerstbeginnende Leerlingen van Neêrlandsch Feugd, op te stellen, en door den Drukkers algemeen te maaken. Wel is waar, dat dit kort bestek niet heeft toegelaaten, om alle Gronden van de Nederduitsche Taal voor te stellen, intuschen echter meen ik, de voornaamste en eerst noodzaaklykste Regelen der Spraakkunst, voor onge oefende Leerlingen, daarin voorgedragen te hebben, in zo verre die tot gebruik van de Schoolen behooren te dienen, alwaar men geene uitvoerige Werken over de Spraakkunst, als dat van MOONEN en andere, kan gebruiken. Derhalven verhoopen wensch ik, dat verstandige Taalmeesters deze myne kortelyk voorgestelde Grondregelen der Nederduitsche Taale, tot nut van hunne Leerlingen mogen aanwenden, en het gebrekkige, dat daar in mogt gevonden worden, door mondeling onderwys, verbeteren.

KORT BEGRIP DER NEDERDUITSCHER SPRAAKKUNST.

Wanneer men zyne Moedertaal goed wil leeren spreken en schryven, dan behoort men de Grondregelen van de *Spraak-kunst* wél te verstaan, vermits deeze eene Weeten-schap is, die ons aantoot, op welk eene wyze wy, in alle omstandigheden, ons van die Grondregelen moeten bedienen, om onze Moedertaal wél te spreken en te schryven.

De *Spraak-kunst*, (welke de Grieken en Latynen *Grammatica* noemen,) word doorgaans verdeeld in vier onderscheiden onderwerpen, of deelen, aan welke men de volgende naamen heeft gegeven, als.

- I. De Uitspraak (*Pronunciatio.*)
- II. De Letterkunst (*Orthographia.*)
- III. De Woordgronding (*Etymologia.*)
- IV. De Woordschikking (*Syntaxis.*)

I. AFDEELING.

Over de Uitspraak.

I. HOOFDSTUK.

Van de klanken der Woorden.

Wat de Uitspraak van de Nederduitsehe Taal aanbelangt, daarmede zullen wy ons niet ophouden, vermits

A

mies

mits dezelve best, door het dagelijks gebruik en het gehoor, kan geleerd worden, want om iemand de klank der woorden te leeren, zonder het gehoor, is bijna even zo veel, als een blinde in de kleuren te onderwijzen, zonder het gezigt.

II. A F D E E L I N G.

Over de Letterkunst.

H. G. O. E. R. T. U. K.

Van de Letteren van het A, B, C, en van de Spelling.

De *Letterkunst* handelt over alle Letteren, die tot de Nederduitsehe Taal behooren, en als de grondslag van dezelve moeten aangemerkt worden; hoe men die schryft, en zamenvoegt, om 'er *Syllaben* of *Lettergreepen* en *Woorden* van te maaken.

Alle Letteren derhalven, die tot onze Nederduitsehe Taal behooren, zyn 26 in 't getal, en worden aldus uitgedrukt: A. B. C. D. E. F. G. H. I. J. K. L. M. N. O. P. Q. R. S. T. U. V. W. X. Y. Z. Deze Letters nu dus verbeeld, worden *Hoofd Letters* of *Kapitale Letters* genaamd, om dat zy in 't begin van eene rede of eigen naam, als het *hoofd* der volgende Letteren, in den eersten rang, geplaatst worden; in tegenstelling van de *gemeene Letteren*, wier gedaante doorgaans aldus verbeeld word: a, b, c, d, e, f, g, h, i, j, k, l, m, n, o, p, q, r, s, t, u, v, w, x, y, z. En derzelve uitspraak leert men door 't gebruik.

Deze 26 Letters worden vervolgens in twee soorten verdeeld, die men *Klinkers* en *Medeklinkers* noemt, om ze van mekaar te onderscheiden.

De *Klinkers* zyn deze G, als x, s, i, a; u, y, en

A

VOC-

voeren dien naam, om dat zy geen de minste gemeenschap met anderen hebben, en, schoon op zigzelve bestaande, uit hunne eigene kracht eene geheele Lettergreep kunnen uitmaken, als *olie, arend, uwe*, enz.

De *Medeklinkers* zyn de volgende *zō*, als, *b, c, d, f, g, h, j, k, l, m, n, p, q, r, s, t, v, w, x, z*, en worden dus genaamd, om dat zy van zigzelve geenen klank hebbende, vóór of agter één of meet *Klinkers* gevoegd, het geluid der *Klinkeren* aannemen, mededeelen, en dus, als door eene te zamengevoegde *kracht*, *Lettergreepen* en *Woorden* uitmaken.

Wanneer men dan *twee, drie, vier*, of meer van deze *Klinkers* en *Medeklinkers* by elkander voegt, uitspreekt, of schryft, dan ontstaan daaruit *Syllaben*, of *Lettergreepen* en *Woorden*, van één, twee, drie, vier of meer Lettergreepen, en deze handelwyze word als dan *Spelling* genaamd. By voorbeeld, de volgende *Woorden* worden door een Lettergreep gespeld, en in eens uitgesproken, als, *Man, Vrouw, Kind, Meid, Huis, Stoel*, enz. *Woorden* van twee Lettergreepen zyn, *Man-nen, Vrou-wen, Mei-den, Hui-zen, Stoe-len*, enz.: dus zyn 'er ook *Woorden* van drie, vier en meer Lettergreepen, gelyk men door het dagelyks gebruik leert.

Wat nu verder de *Spelling* der *Woorden* aangeht, zo oordeel ik, dat de zuiverste *Spelling* daar in bestaat, dat men in het schryven van een *Woord*, geen meer of minder *Klinkers* en *Medeklinkers* gebruikt, dan men noodig heeft, en het geluid der *Medeklinkers* aan den rechten *Klinker* in het uitspreken van denzelven mededeelt.

Intusschen echter is het zeker, dat wy tot nog toe, in het *Spellen* of zamenvoegen der *Lettergreepen* en *Woorden* van onze *Nederduitsche Taal*, geene volmaakte of vaste regelen hebben, vermits de beste *Taal-*

kenners daaromtrent nog al, in het een en ander, van elkander verschillen, en die zaak niet eens zyn; want sommige Taalkundige Schryvers zullen de Woorden met *ae* spellen als, *maer, zaak, kwaed*, en meer andere, doch eenige keuren het beter te zyn, dat men die Woorden met twee *aa* speld, als, *maar, zaak, kwaad* enz. Men kan derhalven in dit geval niet beter doen, dan dat men maar de allerbeste Taalkundige Schryvers, na zyn eigen goeddunken, daaromtrent navolgt, en 'er maar acht op geeft, zo veel het mogelijk is, dat men zigzelve in het spellen of boeksta-veeren der Woorden altoos gelyk blyve.

II. H O O F D S T U K.

Van de Onderscheidings-tekenen in 't schryven.

Tot de *Letterkunst* behooren ook de volgende *Karakters*, of *Afstippings-tekenen*, die men in het lezen en schryven nauwkeurig behoort in acht te neemen, vermits dezelve in de *Taal*, om zo te spreken, al zo noodzaakelyk zyn, als de *Nooten* in de *Muziek*. Men verbeeld ze aldus.

- 1 (,) *Comma*, een krom streepje of *ſcheyd-teken*.
- 2 (;) *Punct-Comma*, *Stipfnede*.
- 3 (:) *Duo Puncta*, een *Tweelingſtip*.
- 4 (.) *Punct*. *Sluit-teken* of *Zinſlot*.
- 5 (?) *Interrogatio*, of *Vraag-teken*.
- 6 (!) *Admiratio*, *Verwonderings-teken*.
- 7 (&) *Copulatio*, of *zamenvoeginge*.
- 8 (=) *Diviso*, *Afdeelings-teken*.
- 9 (§) *Paragraaf*, *Verdeelings-teken*.
- 10 (') *Apostrophus*, een *Wegneemings-teken*.
- 11 (¨) Een *Klank-teken*.
- 12 (˘) *Accent*, een *Streepje*.
- 13 (A) *Circumflexus*, een *Kapje*.
- 14 ( ) of

14 ( ) of [ ] Een *Parenthefs*. Een *Tuffchenredens-*
teken of *Textbaak*.

15 (,,) Een *Aanhalings*-teken.

Het gebruik nu dezer *Tekenen* is, als volgt.

1) *Van een Comma of Streepje (,)*

Dit *Teken* word by de *Grieken* *Comma*, en by de *Latynen* *Virgula* genaamd; deszelfs gedaante is in de *Griekfche* en *Latynfche* druk aldus (,) maar in veel Hoog en *Nederduitsche* *Schriften*, is 't een regt fchuins *streepje*, als hier (/). Met dit *Teken* worden onderscheiden alle woorden, naamen, *fpreuken*, en volkomene *redenen*. En overal, daar dit *Teken* staat, moet men in 't lezen een weinig rusten, en *Ademhaalen*; by voorbeeld, *Job had veele Kinderen, veele Rykdommen, veele Ofsen, veele Koeyen, veele Schapen, en veele Kalkeren.*

2) *Van de Punct-Comma of Stipsnede (;)*

Dit *Teken* word gezet agter een eerste, tweede of derde deel van een rede; die te zamen een volkomen zin uitmaken; by voorbeeld, *de Kalk en Steen is gekogt; de Metzelaers en Handlangers zyn aangenomen; de Timmerlieden zyn gebouwd; derhalven is alles besteld; maar nu wacht men op de order, om een begin met bouwen te maken.* Ook word dit *Teken* dikwils gebruikt, wanneer 'er de *Woorden want, dewyl, derhalven*, of diergelyke agter volgen; vertrekkende die *Woorden* tot een nader bewys, en redengevinge van het geene te vooren gezegd is. En alwaar men die *Stipsnede* vindt gedrukt, of gefchreven, moet men wat ruiten, en de *Adem* de helft langer haalen, als by de *Comma*, of 't *Streepje*, doorgaans gefchied.

3) *Van de duo Puncta, of Tweelingstip (:)*

Dit Teken gebruikt men doorgaans agter een Lid, of vast gezette van eene rede, dat op zichzelf een volkomen zin heeft, en verstaan kan worden; doch daar men echter nog iets kan byvoegen, 't welk mede tot verklaringe van het voorgaande dient, om dus den volkomen zin te sluiten; by voorbeeld, *eene goede gelegenheid moet men niet laten voorby gaan: want wy weten niet, of ons die weêr zal ontmoeten.* By dit Teken nu moet men wedet de helft langer rusten, met Ademhaalen dan by het voorgaande van de *Stip snede.*

4) *Van 't Punct, of Sluit-teken, of Zinslot (.)*

Dit Sluit-teken word gesteld agter eene rede, die ten einde is, en dat 'er niets meer behoeft op te volgen, om eene rede vol te maken; by voorbeeld, *God liet de Kinderen Israëls droogvoets door de Roede Zee gaan, maar Pharao met zyn Volk verdrinken alle daarin.* By dit Teken moet de stem nog iets langer rusten, dan by het voorgaande; by voorbeeld, in deze volgende reden ziet men het gebruik van alle de vier bovengemelde Teken. *Elk loopt, gelyk het onbezuide graauw, den overwinnaar en dwingeland te gemoet; elk wenst hem geluk, in zyne beerschappy: de Grooten zelfs kuschten hem de handen.*

5) *Van de Interrogatio, of 't Vraag-teken (?)*

Dit Teken word geplaatst agter een vragende rede, dat is, als men schryvende iets vraagt; by voorbeeld, *Wie is de man, die lust heeft te Sterven? — Is het mogelijk? enz.*

6) *Van*

6) *Van het Verwonderings-, Verbaasheids-, of Uitroepings-teken (!)*

Dit Teken moet altoos gesteld worden, als men in 't schryven eene rede voor heeft van *overwondering*, *verbaasheid*, of *verschrikkinge*, of als men eenige klagte doet; by voorbeeld, *o ongelukkige! Heb was 'er nog hulpe voor U! maar belaa's! het is nu te verre gekomen!* of als men iemand roept, als *o Jan! o Pieter! o Hendrik!* enz.

7) *Van de Copulatie, of Zamenvoeginge, (-)*

Dit Teken word gebruikt, als men twee Woorden aan malkander wil voegen, om ze in eens uit te spreken, als of 't één Woord was, schoon het eigentlyk een zamengesteld Woord moet genoemd worden, als *Hemel-Koning*, *St. Pieters-Kerk*, *Zuid- en Noord-Holland*, *School-meester*, *Inkt-koker*, *Schryfspen*, *Goed-smid*, enz. Doch veele Schryvers zyn van gedagten, dat dit juist in alle te zamengestelde Woorden niet noodzaakelyk is, en dat die Woorden zonder dat teken wel kunnen uitgedrukt, of geschreven worden; by voorbeeld, *Inktkoker*, *Schryfspen*, *Schoolmeester*, zonder tusschenvoeging van dit streepje.

8) *Van de Divisso, of het Verdeelings-teken (=)*

Dit Teken, of deze twee streepjes gebruikt men doorgaans, wanneer op het einde van een gedrukt, of geschreven regel een Woord moet geplaatst worden, dat niet voluit kan staan, maar met Syllaben van een indet gescheiden worden; dus stelt men die streepjes agter de eerste, of tweede, of derde Lettergreep, en het volgende van dat Woord begint men met een nieuwe regel te schryven.

9) *Van de Paragraaf, of Verdeelings-teken (§)*

Dit Teken gebruikt men doorgaans, in het begin van eene rede, wanneer de zaaken, die men voorstelt, in Paragraafen, met Nommers afgedeeld worden, gelyk men daar van in gedrukte boeken voorbeelden kan nazien.

10) *Van het Wegneemings-teken (˘)*

Dit Teken word gebruikt, om boven aan, vóór, of agter, een Medeklinker te plaatsen; te kennen gevende, dat 'er één Vocaal of meer Letters staan moesten, doch die om de volgende Vocaal, of om het Woord des te schieliker te kunnen uitspreken, weg gelaten word, gelyk dikwils in Poëzy, of in Prosa geschied, by voorbeeld, *D'aarde dan was woest*, in plaats van *De aarde*, enz., *i'buis*, in plaats van *te buis*, *'t is zo voor het is zo*, *'s mans manier voor des mans manier*, *ondankb're voor ondankbaare*.

11) *Van het Klank-teken (..)*

Dit Teken gebruikt men doorgaans, om de klank van den eenen Vocaal of Klinker boven den anderen te doen hooren, of te onderscheiden, als in 't Woord *Beeëdigd Translateur, Poëzy, &c.*, alwaar de tweede *e* met meer nadruk en langzaamer word uitgesproken dan de eerste *e*.

12) *Van het Accent of streepje (/)*

Dit streepje zet men dikwils nadrukshalven boven een Vocaal, om dezelve te doen klinken, als in het Woord *Armée*: ook gebruikt men wel eens twee streepjes, om de verschillende betekenis van een en het zelfde Woord te onderscheiden; dus schryft men,

een Man, eene Vrouw, een Huis, zonder streepjes, vermits het Woord *een* eene algemeene betekenis heeft, maar zo ik schryf, *ik heb maar één Ducaat in myn zak*, dan zet men boven ieder Vocaal een streepje of accent, om dat *één* hier eene byzondere betekenis heeft, en het getal 1 aanduid, en in zulk een geval word het Woord *één* ook met meer nadruk uitgesproken.

13) *Van de Circumflexus, of het Kapje (^)*

Dit Kapje word gebezigt, om een Woord te bekorten, en met minder Lettergreepen uit te spreken, het welk in de Dichtkunde dikwils te pas komt, om de vloeibaarheid der Versen te vinden, als, *Goën* voor *Goden*, *wetrspaninig* voor *wederspaninig*, *beladn* voor *beladen*, *dohn* voor *dopden*, *meê* voor *mede*, *reên* voor *reden*, enz.

14) *Van de Parenthesis, of het Tusschenstellings-
teken (( ) [ ])*

Dit eerste Teken gebruikt men; zo men iets tusschen eene rede wil invoegen, dat (om zo te spreken) als van ter zyden geworpen word, om de zaak des te klaarder te doen verstaan ('t welk men ook, zonder den zin te krenken kan uitlaten), en word verbeeld, met twee halve Maantjes, waar van het eerste word gesteld aan het begin, en het tweede aan het einde van die Woorden, welke men tusschen in gesteld heeft. Het laatste ([ ]) teken word veeltys gebruikt in vertalingen van boeken, wanneer de Vertaaler iets in de Text voegt of opheldert, dat de Auctor zelve niet geschreven heeft; het word alsdan tusschen zulke twee haakjes gesteld; te kennen gevende, dat het de Woorden van den Vertaaler, maar niet van den Schryver zyn.

A 5

15) *Van*

15) *Van het Aanbaalings-teken (,,)*

Dit word gebruikt, als men iets uit eenen anderen Schryver aanhaalt, en die Commatjes op den kant voegt.

III. H O O F D S T U K.

Van de Talletten.

Niet ongevoeglyk kan men desgelyks de *Talletten* tot de *Letterkunde* rekenen te behooren, nadien dezelve nog al dikwils voorkomen, inzonderheid op Tytels van oude Boeken, Grasschriften en elders. Dezelve zyn als volgt:

C. D. I. J. L. M. U. V. W. X.

De C betekent 100, de D 500, de I en J ieder 1, de L 50, de M 1000, de U en V ieder 5, de W 10, en de X 10. Dus betekent MDCCLXXVIII. het Jaargetal 1778.

Dat U VeeL heLLs en VreUgd en zegen zaL
WeerVaren

Wenst U UW Vriend In Dit en nog een reeX
Van Jaaren.

De Talletten nu van dit vers byeen geteld maaken zamen MDCCXL. of 1740.

III. A F D E E L I N G.

Over de Woordgronding, of Etymologia.

I. H O O F D S T U K.

Van de Spraakdeelen.

De *Woordgronding* behelst voornamelyk eene beschouwing der Woorden, welke by ons, gelyk by andere Volken, als byzondere Spraakdeelen onderscheiden, en in *negenderlei* soorten verdeeld worden, onder de volgende benamingen.

I Ar-

1	<i>Articulus</i> ,	een Lid- of Geslachtwoord.	} Veranderlyke of } buigbaare } Woorden. } Onveranderlyke of onbuigbaare } Woorden.
2	<i>Nomen</i> ,	-- Naamwoord.	
3	<i>Pronomen</i> ,	-- Voornaamwoord.	
4	<i>Verbum</i> ,	-- Werkwoord.	
5	<i>Participium</i> ,	-- Deelwoord.	
6	<i>Adverbium</i> ,	-- Bywoord.	
7	<i>Præpositio</i> ,	-- Voorzetzels.	
8	<i>Conjunctio</i> ,	-- Vbegwoord.	
9	<i>Interjectio</i> ,	+-- Tusschenwerping.	

Alle deze Woorden worden gebruikt, om eene rede uit te maken. Men verdeelt dezelve doorgaans in twee soorten, in *veranderlyke* of *buigbaare*; gelyk de 5 eerstgenoemde; en in *onveranderlyke* of *onbuigbaare*, gelyk de 4 laatstgemelde soorten; van welke alle wy nu in het byzonder zullen handelen, na dat wy vooraf een denkbeeld gegêeven hebben, wat wy door de *veranderlykheid* of *buigbaarheid*, en *onveranderlykheid* of *onbuigbaarheid* der Woorden verstaan.

Van de buigbaarheid der Woorden, of van de Naamvallen en derzelver naamen.

Door de *buigbaarheid* der Woorden verstaat men doorgaans, dat dezelve door toedoen van *Naamvallen* verandert kunnen worden, in hunne uitgangen. De Latynen noemen de *buiging* der Woorden *Declinatio*, en de *Naamvallen*, *Casus*. De *Declinatio* of *buiging* der Naamwoorden, Voornaamwoorden &c., is tweederlei, te weten, *Singularis* of 't *eenvoudig*, *Pluralis* of het *meervoudig* Getal; en de *Casus* of *Naamvallen* zyn 6 in getal, zo wel van het *eenvoudige* als *meervoudige* Getal. Deze *Naamvallen* worden doorgaans by de Latynen genaamd als volgt:

<i>Nominativus,</i>	} dat is	Noemer,
<i>Genitivus,</i>		Teeler of Baarer.
<i>Dativus,</i>		Geever.
<i>Accusativus,</i>		Beschuldiger.
<i>Vocativus,</i>		Roeper.
<i>Ablativus.</i>		Neemer.

Wy zullen met de Taalkundigen niet in geschiltreden, of deze benamingen der *Naamvallen* aan het onderwerp eigen of regtaartig zyn; het zal ons genoeg wezen het regte gebruik daar van aan te toonen, en zy, die daar van iets naders willen weeten, kunnen de Spraakkonstenaaren, als *F. de Haas*, *Elsevier* en anderen, daaromtrent nazien. De veranderingen of buigingen der *Naamvallen* zyn, als uit de volgende voorbeelden der *Geslachtwoorden*, *Naamwoorden* en *Voor-naamwoorden* enz. zal blyken, zullende wy in vervolg de *Naamvallen* slegts met de voorste Letters aanduiden. De *Onbuigbaare Woorden* dan hebben geene *Naamvallen*.

II. HOOFDSTUK.

Van Articuli of Geslachtwoorden.

De *Geslachtwoorden* zyn, in onze Moedertaal, gelyk ook in andere Taalen, zodanige Woordjes of Voorzetzels, welke men voor de Naamwoorden of Deelwoorden enz. plaatst, om daar door derzelve *Geslacht*, *Buiging* en *Getal* aan te toonen, om dat de Naamwoorden uit drieërlei Geslachten bestaat, te weeten, uit het *Masculinum* of *Manlyk*, *Foemininum* of *Vrouwlyk*, en *Neutrum* of *Onzydig* Geslacht; by voorbeeld, deze *Articuli* of *Geslachtwoordjes* zyn *De* en *Het*. De word gebruikt in Manlyke en Vrouwlyke Woorden beide, en toont geen onderscheid van Geslachten in den *Nominativus* of *Noemer*, want men zegt, *de Man* en *de Vrouw*; maar in de onregte *Naamval-*

vallen, als in den *Teeler*, *Gever*, *Bofch*, en *Noemer* is het *des Mans* en *der Vrouwe*; den *Man* en *de Vrouwe*; den *Man* en *de Vrouw*; van den *Man* en van *de Vrouwe*, waarin het een merkelyk onderscheid aantoon. Het word altoos voor de onzydige of *neutra* gesteld, als *bet Paard*, *bet Huis*, *bet Kind*, *bet Wyf*, enz. Vervolgens staat hier by aan te merken, dat de Geslachtwoorden *Tweederlei Bepaalende* of *Eigentlyke* en *Niet bepalende* of *Oneigentlyke* zyn.

— Het *Bepaalend Geslachtwoord* is, door wiens voortzetting, een gemeen Naamwoord op een zeker ding of persoon geduid, en dus iets zekers benoemd word. Dit is *De* en *Het*, *De Man*, *de Vrouw*, *Het Kind*.

Het *Niet bepalende Geslachtwoord* is, door wiens voortzetting geen zeker ding of persoon byzonderlyk word uitgedrukt, maar het gemeene Naamwoord by zyne ruime betekenis gelaten word, zo dat hier door iets zekers onbepaald blyft. Dit is *Een*, *Eene*, *Een*; *Een Kader*, *Eene Moeder*, *Een Kind*.

Van deze Geslachtwoorden zyn de volgende Regels in acht te neemen.

1. Het *bepaalend Geslachtwoord* is, in het *Meervoudig Getal*, in alle drie Geslachten gelyk, uitgezonderd in de *Gever* en *Noemer* van het *Vrouwelyke*.

2. Het *Niet bepalende Geslachtwoord* heeft geen *Meervoudig Getal*.

3. De *roepende Naamval* ontbreekt in alle drie Geslachten, en in beide *Getallen*, waar voor de *Roepletter O*, met of zonder *Gy* gebruikt word.

4. De *Aanklager* is, met den *Noemer* en *Gever*, in het *Vrouwelyke* en *Onzydig Geslacht*, gelyk.

5. De *Gever* en *Noemer* zyn overal in beiden gelyk. Dit nu zal mit de volgende voorbeelden blyken.

Het *bepaalend Geslachtwoord* is in het *Brvoudig Getal*, als volgt.

In het Eenvoudig Getal,

<i>Manlyk,</i>	<i>Vrouwlyk en</i>	<i>Onzijdig</i> Geslacht.
N. De.	N. De.	N. Het.
T. Des of van den.	T. Der, of van de.	T. Des of van het.
G. Den of aan den.	G. De of Der.	G. Het of Den of aan het
A. Den.	A. De.	A. Het.
R. O*.	R. O*.	R. O*.
N. Van Den.	N. Van De of Der.	N. Van Het. of Des.

In het Meervoudig Getal.

<i>Manlyk,</i>	<i>Vrouwlyk,</i>	<i>Onzijdig</i>
N. De.	De.	De.
T. Der of van de.	Der of van de.	Der of van de.
G. Den of aan den.	De of aan de.	Den of aan den.
A. De.	De.	De.
R. O*.	O*.	O*.
N. Van Den.	Van de.	Van den.

Het *Niet bepaalend* Geslachtwoord, dat alleen Eenvoudig van Getal is, heeft in het

<i>Manlyk,</i>	<i>Vrouwlyk,</i>	<i>Onzijdig.</i>
N. Een.	Eene.	Een.
T. Eens of van eenen.	Eener of van eene.	Eens of van een.
G. Eenens of aan eenen.	Bene of eener of aan ee-	Een of eener of aan
A. Eenens.	Eene.	(ne. Een. (een.
R. O*.	O*.	O*.
N. Van eenen.	Van eene of eener.	Van een of eenen.

Hoedanig nu het gebruik van deze Geslachtwoorden of Voorzetsels is, in de buigingen der Naamwoorden, zullen wy vervolgens door voorbeelden aantoonen.

III. HOOFDSTUK.

Van de buiging der Naamwoorden.

Eer dat wy tot de buigingen der Naamwoorden overgaan, dienen wy voerst aan te toonen, dat de Naamwoorden tweederlei zyn, te weten, *zelfstandige Naamwoorden*, *Nomina Substantiva*, en *Byvoegelyke Naamwoorden*, of *Nomina Adjectiva*.

De

De *Zelfstandige Naamwoorden* zyn, of *eigena*, wanneer ze een persoon of zaak alleen toebehoren, gelyk de naamen van Menschen en Steden, als *Jan, Pieter, Paulus, Haarlem, Leiden, &c.* dan wel *gemeene*, wanneer ze aan meerderen van eene soort toekomen, als *Mensch, Rivier, Geest, Dier, Hemel, Aarde*, enz., zo dat een zelfstandig Naamwoord, het weezen eener zelfstandige zaak, die men noemt, volkomen beteekent.

Byvoeglyke Naamwoorden zyn veranderlyke Woorden, die de hoedanigheid en gedaante eener zaak, doch niet de zaak zelve uitdrukken, als, *Blind, Schoon, zwak, groot*, enz., by voorbeeld, *een Blind Mensch, een schoon Paard, een zwak Man, een groot Huis*. Zo dat hier de Woorden *Blind, schoon, zwak, groot*, als eigenschappen van de betekende zaken worden aangemerkt.

Nu zullen wy de drieërlei buigingen der Naamwoorden, van het *Manlyk, Vrouwlyk* en *Onzijdig* Geslacht, door derzelve Geslachtwoorden, eens aantoonen, als volgt:

De Man van het *Manlyk* Geslacht,

Eenvoudig Getal.

Meervoudig Getal.

N. De Man.

N. De Mans of Mannen.

T. Des of van den Man.

T. Der of van de Mannen.

G. Den of aan den Manne.

G. Den of aan den Mannen.

A. Den Man.

A. De Mans of Mannen.

R. O Man!

R. O Mannen!

N. Van den Manne.

N. Van de Mannen.

Op deze wyze nu worden ook een menigte andere *Zelfstandige Naamwoorden* van 't *Manlyk* Geslacht gebogen, als, *Aardbodem, Akker, Angel, Admiraal, Balsam, Belhamel*, enz.

*De Vrouw van het Vrouwlyk Geslacht.**Eenvoudig.**Meervoudig.*

N. De Vrouw.	N. De Vrouwen.
T. Der <i>of</i> van de Vrouwe.	T. Der <i>of</i> van de Vrouwen.
G. De <i>of</i> aan de Vrouwe.	G. De <i>of</i> aan de Vrouwen.
A. De Vrouw.	A. De Vrouwen.
R. O Vrouw!	R. O Vrouwen!
N. Van de Vrouwe.	N. Van de Vrouwen.

Desgelyks worden ook gebogen een menigte andere Vrouwlyke Naamwoorden, als, *schou, trouw, Landsdauw, eeuw, meeuw*, en meer andere.

*Het Kind van het Onzydig Geslacht.**Eenvoudig.**Meervoudig.*

N. Het Kind.	N. De Kinders.
T. Der <i>Kind</i> s <i>of</i> van het Kind.	T. Der <i>of</i> van de Kinderen.
G. Den <i>Kind</i> e <i>of</i> aan het Kind.	G. Den <i>of</i> aan de Kinderen.
A. Het Kind.	A. De Kinders.
R. O Kind!	R. O Kinders <i>of</i> Kinderen!
N. Van den <i>Kind</i> e <i>of</i> het Kind.	N. Van de Kinderen.

Dus worden ook gebogen de Onzydige Naamwoorden, *Geval, Graf, Gezelschap, Heerschap, Landschap, Graffschap, Burgemeesterschap*, en meer anderen. Hier op zullen wy nu een voorbeeld van het *niet bepaalend Geslachtwoord* geeven, dat geen Meervoudig getal heeft.

*Eenvoudig Manlyk,**Vrouwlyk.*

N. Een Man.	Eene Vrouw.
T. Eens Mans <i>of</i> van eenen Man.	Eener <i>of</i> van eene Vrouw.
G. Eenen <i>of</i> aan eenen Manne.	Eene <i>of</i> aan eene Vrouw.
A. Eenen Man.	Eene Vrouw.
R. O Man!	O Vrouw!
N. Van eenen Manne.	Van eene Vrouwe.

On-

- Onzijdig.
- Een Kind.
- Eens Kinds of van het Kind.
- Benen Kinde of aan een Kind.
- Een Kind.
- O Kind!
- Van een Kind.

Alſchoon nu wel zeer veele *Zelfſtandige Naamwoor-*
den van het *Manlyk*, *Vrouwlyk*, en *Onzijdig* Geſlacht,
 naar de bovenſtaande voorbeelden gebogen kunnen wor-
 den, zo lyd dit echter, in veele opzigten, eenige *On-*
deringen, om de veranderlykheid der *Naamvallen* of
Buigingen; by voorbeeld, het Woord *Hemel* word, in
 't *Enkelvoudig* Getal, gebogen als 't Woord *Mans*, maar
 in 't *Meervoudig*, blyft het onveranderlyk, in alle *Naam-*
vallen, *Hemelen*, en het Woord *Feniks* blyft in 't *En-*
kelvoudig Getal, *Feniks*, in alle *Naamvallen*, en in 't
Meervoudig, ook onveranderlyk *Feniksen*; by voor-
 beeld

<i>Eenv.</i>	<i>Meerv.</i>	<i>Eenv.</i>	<i>Meerv.</i>
N. Hemel.	Hemelen.	N. Feniks.	Feniksen.
T. Hemels.	Hemelen.	T. Feniks.	Feniksen.
G. Hemele.	Hemelen.	G. Feniks.	Feniksen.
A. Hemel.	Hemelen.	A. Feniks.	Feniksen.
R. O Hemel!	Hemelen.	R. Feniks.	Feniksen.
N. Hemele.	Hemelen.	N. Feniks.	Feniksen.

Hier uit ziet men, dat er in de *Nederduitsche Taal*,
 drieërlei ſoort van *Declination* of *Woordbuigingen* is, zyit
 zo voor het *Manlyk*, *Vrouwlyk* als *Onzijdig* Geſlacht,
 doch wyl ons beſtek te kort is, om daar over uit te wei-
 den, moet men de *Spraakwiffelaars*, als, *Moonen*,
Hoogſtraaten, *de Haas*, *Beevier*, en meer anderen na-
 men.

Nu zullen wy verder kortelyk het gebruik en den oorsprong der Naamvallen, door voorbeelden, trachten op te helderen, met byvoeging van andere Woorden, waar in ieder Naamval, in het byzonder, gebruykt, en aangetoond word.

N. *De Man* heeft veel goed gedaan.

T. Het is *des Mans* of 's *Mans* schuld niet.

G. Geef *den* boek van *den* *Mans* of geef *den* *Mans* het boek.

A. *Hy* heeft *den* *Mans* braaf geslagen.

R. O *Man!* hoor hier.

M. Noem dat Geld van *den* *Mans* af.

Hiervan nu kan men zien, hoedartig de Naamvallen of Bègingen, in 't schryven, gebruykt moeten worden, en dus is het ook gelegen met alle andere Naamvalen, in het Vrouwlyk en Onzydig Geslacht, en in het Miservoudig Getal. Derhalven, zo nu iemand wilde schryven, geef *de Man* dat boek, of *sla de Man*, of neem Geld van *de Man*, of het is *de Man* zyn schuld, of *de Man* heeft dit gedaan, dan begaat hy mislagen, tegens de Taalkunde.

Den Naamval van *den Normet* gebruikt men, als de werkende of benoemde persoon of zaak, die iets verrigt, of waar na kan gevraagd worden; by voorbeeld, *De Man* heeft veel goeds gedaan, dan is de *Man* de werkende persoon, naar wien men vraagen kan, *Wie heeft veel goeds gedaan?* en het antwoord is, *de Man*, die benoemd word.

De Naamval van *den Teeler* geeft een eigendom van iets, of bezitting te kennen, en waar na gevraagd kan worden, als, *wiens schuld is dat?* en daarop is het antwoord, *het is des Mans schuld*. Zo dat de *Teeler* als een eigenaar of bezitter van iets moet aangemerkt

WOR-

worden; want iemand, die iets teelt, of voortbrengt, is ook de eigenaar daar van.

De *Naamval van den Geever*, die sommigen ook den *Ontvanger* noemen, duid den persoon of zaak aan, aan welken iets toekomt, of gegeven word. *Geef dat boek aan den Man*. De Man is derhalven de *Ontvanger*, doch wyl men niets *ontvangen* kan zonder *geeven*, zo behoud die Naamval, volgens het ingevoerde gebruik der Latynen, den Naam van *Dativus* of *Geever*.

De *Naamval van den Aanklager* betekent den persoon of zaak, dien iets aangedaan, of met welken iets verrigt word, en waar na men vragen kan; by voorbeeld, *wie sloeg by?* en het antwoord is, *den Man*, dienvolgens kan men dus *den Man*, als den *Klaager*, of beledigden persoon aanmerken, of over het geheel genomen, als de zaak, daar iets aangedaan word; want zo men zegt, hy schryft *den brief*, *by bouwde het huis*, *by zet zyn boed op*, enz., dan kan men *den brief*, *het huis*, en *den boed*, als dingen aanmerken, die bewerkt worden, of daar aan men iets doet.

De *Naamval van den Roeper* geeft te kennen, wanneer een persoon of zaak aangesproken of geroepen word, als, *O Jan!* *O Pieter!* *O Hemel!* *O Hel!* *O Aarde*, enz.

De *Naamval van den Neemer* betekent zo veel als iemand, het zy persoon of zaak, die iets ontnomen word, of van wien men iets ontyangt, als, *neem dat Geld van den Man*, *ik heb het Geld van den Landman ontsangen*, enz.

Dit zal genoeg zyn, om een duidelyk en klaar denkbeeld te krygen, omtrent het gebruik en den oorsprong der Naamvallen.

Nu zullen wy nog kortelyk aanhaalen, op wat wyze men gevoeglyk het Geslacht van alle Zelfstandige

Naamwoorden best kan leeren kennen, en onderscheiden; vermits onder het schryven, daar in veel mislagen begaan worden, zelfs van Spraakkonstenaaren; om dat men niet altoos, in een opslag van het oog, weet, of een Woord van het *Manlyk*, *Vrouwlyk* of van het *Onzijdig* Geslacht is, en hier zeer veel aangelegen is, om de regte Buigingen te maaken, met het voorzetten van een Geslachtwoord; by voorbeeld, zo ik niet wist dat *Zaak*, *Vrouwlyk* was, en ik schreef eens, *het is het wezen van den zaak*, dan beging ik een mislag, want ik moet schryven, *van de zaak*, en niet *van den zaak*, en dus is het gelegen met duizend andere Woorden; waar van men het Geslacht niet weet.

Sommige Spraakkonstenaars zyn van gevoelen, dat men het *Manlyk*, *Vrouwlyk* en *Onzijdig* Geslacht der Zelfstandige Naamwoorden kan leeren kennen, door het gehoor van de uitspraak des *Teelers*, in 't Eenvoudig Getal van elk Zelfstandig Woord; of volgens de algemeene manier van spreken, die men zig, in den dagelykchen omgang, heeft eigen gemaakt; by voorbeeld, men zegt doorgaans, *de schoonheid der Vrouwe*, en niet *des Vrouwe*, het geen iemand hard en onzigen in 't oor zou klinken; men zegt, *des Mans geleerdheid*, en niet *der Mans geleerdheid*; *des Kinds* en niet *den Kinds*. En dus zou de tweede Naamval, of de *Teeler* van het Eenvoudig Getal, als een proefsteen, volgens het gehoor, kunnen verstrekken, om altoos te weten, van welk Geslacht een Zelfstandig Naamwoord is. Dat dit nu plaats vind in veele Woorden, van welke, wy door het dagelyks gehoor, de wel-luidenheid, of den misklink hebben leeren kennen, en die ons eigen zyn; zulks is niet onwaarschynlyk, doch die toetssteen is niet algemeen; daar zyn oneindig veele Woorden, van welken wy den misklink in den *Teeler* niet zullen kunnen bemerken, vermits ons die

Woor-

Woorden niet dagelyks voorkomen. Andere Spraakkonstenaars willen het Geslacht der Woorden doen kennen, door de uitgangen, het welk ook in veele opzigten plaats vind, doch niet in alle; by voorbeeld, alle Woorden, die op eenheid eindigen, als, *gezwindheid, dapperheid, laibheid*, enz., zyn alle *Vrouwlyk*, en veele Woorden, die op *schap* eindigen, als, *meesterschap*, zyn *Onzijdig*, enz., doch alle deze aanwyzingen zyn gebrekkelyk en niet voldoende. Best is, myns bedunkens, dat men altoos, als men iets schryft, de Geslachtlyst der voornaamste Zelfstandige Naamwoorden van *Hoogstraaten*, door *Pfeersom* verbeterd, by der hand heeft, om te kunnen nazien, van welk een Geslacht het Woord is, daar men aan mogt twyffelen.

Nu dienen wy ook nog iets van de Byvoeglyke Naamwoorden en Deelwoorden te zeggen.

IV. HOOFDSTUK.

Van Adjectiva, of de Byvoeglyke Naamwoorden, Participia of Deelwoorden, en derzelver vergröotende Trappen.

De *Byvoeglyke Naamwoorden*, die de hoedanigheid en gedaante van eene zaak verbeelden, zyn ook de *Buigingen*, door de *Naamvallen*, in hunne Geslachten onderworpen, doch voor dezelve worden geene Geslachtwoorden gezet, dan ten zy'er de *Zelfstandige Naamwoorden* bygevoegd staar, by voorbeeld.

Buiging met het bepalend Geslachtwoord *De*.

Manlyk.

Eenvoudig.

Meervoudig.

N. De goede *Man*.

De goede *Mans*.

T. Des goeden *Mans*.

Der goede *Mannen*.

B 3

G. Den

G. Den goeden Manne.	Den goeden Mannen.
A. Den goeden Man.	De goede Mans.
R. O goede Man!	O goede Mans!
N. Van den goeden Man.	Van de goede Mannen.

*Vrouwlyk.**Eenvoudig.**Meervoudig.*

N. De goede Vrouw.	De goede Vrouwen.
T. Der goede Vrouwe.	Der goede Vrouwen.
G. De goede Vrouwe.	De goede Vrouwen.
A. De goede Vrouw.	De goede Vrouwen.
R. O goede Vrouw!	O goede Vrouwen!
N. Van de goede Vrouw.	Van de goede Vrouwen.

*Onzijdig.**Eenvoudig.**Meervoudig.*

N. Het goede Kind.	De goede Kinderen.
T. Des goeden Kinds.	Der goede Kinderen.
G. Den goeden Kinde.	Den goeden Kinderen.
A. Het goede Kind.	De goede Kinderen.
R. O goed Kind!	O goede Kinderen!
N. Van den goeden Kinde.	Van de goede Kinderen.
of van het goeden Kind.	

Buiging met het onbepaalde Geslachtwoord *Den*.

*Manlyk.**Vrouwlyk.*

N. Een goed Man.	N. Eene goede Vrouw.
T. Eens goeden Mans.	T. Eener goede Vrouwe.
G. Eenem goeden Manne.	G. Eene goede Vrouwe.
A. Eenem goeden Man.	A. Eene goede Vrouw.
R. O goede Man!	R. O goede Vrouw!
N. Van eenem goeden Manne.	N. Van eene goede Vrouw.

On-

Onzijdig.

N. Een goed Kind.

T. Eens goeden Kinds.

G. Eenen goeden Kinde of een goed Kind.

A. Een goed Kind.

R. O goed Kind!

N. Van eenen goeden Kinde of van een goed Kind.

Hier by nu dient aangemerkt te worden, dat wanneer het Byvoeglyk Naamwoord, zonder tyn Geslachtwoord, of achter een Zelfstandig Naamwoord word geplaatst, hetzelfde als dan onveranderlyk is, als, *de Man is sterk, de Vrouw is wiesom, de Kinderen goedaardig, enz.*, dus zegt men ook: *ik heb een Minnares, die goedaardig en schoon is, voor: ik heb een goedaardige en schoone Minnares*. zo dat, wanneer een Byvoeglyk Woord voor een Zelfstandig Naamwoord geplaatst word, dan moet het in *Geslacht, Getal en Naamval*, met het Zelfstandig Naamwoord, overeenkomen, want men zegt, *een ryk Man, en sene ryke Vrouw, een magtig Heer*, enz.

Schoon wy nu in vervolg van de Deelwoorden in 't byzonder zullen handelen, zo kunnen wy echter niet nalaten, dezelve hier aan te haalen, in zo verre dezelve hier, als Byvoeglyke Woorden, moeten aangemerkt worden. Deze zyn mede veranderlyke Woorden, die van de Werkwoorden afkomstig, wel een tyd uitdrukken, maar echter de eigenschap en buiging der Zelfstandige Naamwoorden volgen; of, om duidelyker te spreken, zy veranderen in Byvoeglyke Naamwoorden, en worden even als die gebogen, en verdeeld in *werkende en lydende* Deelwoorden.

Zy zyn *onveranderlyk*, en gaan in *de uit waanneer te achter het Zelfstandig Naamwoord staan*, als, *ik vertrek gretende, en spreekt drygende*, en dan staan

ze in den tegenwoordigen tyd, en zyn, gelyk gezegt is, hoewel van een of meer Perfoonen gesproken word, *onveranderlyk*. — Doch wanneer zy in Byvoeglyke Naamwoorden veranderen, en dus voor Zelfstandigen Naamwoorden gesteld worden, dan worden ze even als die, naar de Geslachtwoorden *een en de*, gebogen, en verandert; maar vermits één voorbeeld meer leert, dan veele Regels, zo zullen wy drie Woorden, uit zo veel Geslachten, met de Geslachtwoorden *een en de*, voorstellen; dus is het eerste

Manlyk.

Vrouwlyk.

- N. Een hoorend Man.   E. Een hoorende Vrouw.
- T. Eens hoorenden Mans.   E. Eener hoorende Vrouwe.
- G. Een hoorenden Manne.   E. Eene hoorende Vrouwe.
- A. Een hoorenden Man.   E. Een hoorende Vrouw.
- R. O hoorende Man!   O hoorende Vrouw!
- N. Van een hoorenden   Van eene hoorende
- Manne.   Vrouwe.

Onzijdig.

- N. Een hoorend Kind.
- T. Eens hoorenden Kinds.
- G. Een hoorend Kind, of eenen hoorenden Kinde.
- A. Een hoorend Kind.
- R. O hoorend Kind!
- N. Van een hoorend Kind, of hoorenden Kinde.

De Buiging met het bepaalend Geslachtwoord, is aldus.

Eenvoudig.

Manlyk.

Vrouwlyk.

- N. De hoorende Man.   N. De hoorende Vrouw.
- T. Des hoorenden Mans.   T. Der hoorende Vrouwe.
- G. Den

G. Des hoorenden Mannes.	G. De hoorende Vrouwe.
A. Den hoorenden Man.	A. De hoorende Vrouw.
R. O hoorende Man!	R. O hoorende Vrouw!
N. Van den hoorenden Manne.	N. Van de hoorende Vrouwe.

Onzijdig.

N. Het hoorende Kind.
T. Des hoorenden Kinds.
G. Het hoorend Kind, of den hoorende Kinde.
A. Het hoorend Kind.
R. O hoorend Kind!
N. Van het hoorend Kind, of den hoorende Kinde.

In het Meervoudig Getal is het Deelwoord, door alle Naamvallen en Geslachten, *hoorende*, uitgezonderd in den derden Naamval des Manlyken Geslachts, dan moet men schryven *hoorenden*.

De lydende Deelwoorden ondergaan ook *hinnige Buigingen*, doch op eene andere wyze, als de werkende Deelwoorden, enz.

*Van de vergrootende Trappen der Byvoeglyke
Naamwoorden.*

De opklimmende of vergrootende Trappen der Byvoeglyke Naamwoorden zyn *drieërlei*, en worden by de Latynen genaamd, *Positivus*, *Comparativus* en *Superlativus*, dat is, de *Stellende*, de *Vergelykende* en de *Overtreffende* Trap. Sommige Spraakkonstenaars noemen het de *Stellende*, de *vergrootende* en de *overschrydende* Trap, of anders gezegt de *Grondtrap*, de *Middeltrap* en de *Boventrap*. Dit nu zullen wy door voorbeelden ophelderden, als, *vroom*, *vroomer*, *vroomst*. *Traag*, *traager*, *traagst*. *Gezwind*, *gezwinder*, *gezwinst*. *Groot*, *grooter*, *grootst*.

De *Groottrap* nu der vergelykinge is ieder vergrootbaar Woord, op zigzelve staande, waar van, als op den middeltrap, eerst getreden wordt, gelyk *vroom, traag, gezwind, groot*.

De *Middeltrap* is, waar door de betekenis van eenig Woord, by vergelyking, vergroot word, als in, *vroomer, traager, gezwinder, grooter*.

De *Bobentrap* is, waar door de Woorden, andere van den middeltrap in de vergrootinge overtreffen, gelyk in *vroomst, traagst, gezwindst, grootst*. Hier uit nu volgt, dat vele toevoeglyke Woorden, in hunne verhooging van Trappen, vergroot worden, met byvoeging van de Letters *er* en *st*: doch sommige Byvoeglyke Naamwoorden worden hier van uitgezondert, en op eene ongeregelde wyze vergroot, als, *goed, beter, best, veel, meer, meest, weinig, weiniger* of *minden, weinigt of minst*. En deze vergrooting houd ook plaats, wanneer deze Woorden in Bywoorden veranderen.

Sommige *Bywoorden*, die ook *Voornetzelt* zyn, kunnen mede met hunne betekenis, Traps wyze vergroot worden, als, *na, nader*, met aanneeminge van een *D*, *naast, voor, voordere, voorst; wyd, wyder, wydst, ver, verder, verft*.

Wanneer echter de *lydende* Deelwoorden den art van Byvoeglyke Naamwoorden, door de *fluitingen*, aanneemen, worden zy ook op gelyke wyze vergroot, als in *geleerd, geleerder, geleerdst, gereed, gereeder, gereedst*.

De *werkende* Deelwoorden, door de *samenstelling* of *verdubbeling*, tot Byvoeglyke Naamwoorden gemaakt, zyn ook vergrootingen onderwerpen, als, *uitnemend, uitnemender, uitnemendst, hoogdravend, hoogdravender, hoogdravendst*, enz. De verdere byzonderheden kan men gevoeglyk, in andere *Spraakkonstenaaren*, nazien.

V. HOOFD-

V. HOOFDSTUK.

Van de Pronomina of Voornaamwoorden.

De *Voornaamwoorden*, die wy nu zullen verhandelen, zyn *Woorden*, die voor een *Naamwoord* gesteld, een *persoon* of *zaak*, die iets lyd of doet, aanwyzén, als, *myn Vader, uw Broeder, zyn Wyf, ik Burger, gy Soldaat, by Baer, die Mensch, deze Stad, dit Huis, dat ding, enz.*

Deze *Voornaamwoorden* worden ook gesteld, in de plaats van de *Zelfstandige Naamwoorden*, en dan een ander daar onder verstaan, als, *dees* (te weteen, *Man, Knecht, enz.*) *beeft het gedaan.* *Het myne* (te weteen, *Geweer, Roer, Zwaard*) *beeft het getroffen.* *Uwe* (te weteen, *Zoon of Dochter*) *wil het wagen.* *De zynen* is weteen, *Kinders of Huisgenooten*) *zyn gebolpen.*

De *Voornaamwoorden* zyn, by de *Nederduitschen*, deze navolgende. *Ik, gy, by, zy, die, dees, dezelve, wie, welke, myn, zyn, ons, uw, bun, baar, zelf.*

De *Voornaamwoorden* worden, ten aanzien van het *Geslacht*, aangemerkt als *Manlyk, Vrouwlyk* en *Onzijdig*; dat uit de verandering, in het einde gezien kan worden; hoewel eenigen, zonder eenige verandering toe te laten, by alle *Geslachten* gebruikt worden.

In de *Voornaamwoorden* zyn drie *Persoonen* aan te merken; de *eerste*, die 'er spreekt, als, *Ik*; de *tweede*, die aangesproken word, als, *Gy*; de *derde*, van wien men spreekt, als, *Hy*.

De *Voornaamwoorden* zyn ten aanzien van den *aart*, ten deele *oorspronkelyk*, als, *ik, gy, by, die, dees, wie, welke, zelf*; en ten deele *afgeleid*, als, *myn, uw, zyn.*

De *Voornaamwoorden* zyn ten opzichte der *boedanigheden* vyfderlei, als, *Aanwyzende, Bezittende, Betrekelyke* en *Vragende.*

I. De

I. De *Aanwyzende* of *Perfoonlyke* zyn; *ik, gy, by, die, dees*, enz.

II. De *Bezittende* zyn; *myn, uw*, wanneer van een Perfoon gefproken word; *ous, uw*, als men van veele Perfoonen fpreekt. *Zyn*, dat behoort aan een van het Manlyk Geflacht. *Haar*, een uit het Vrouwelyk Geflacht. *Hun*, dat van veelen van het Manlyk en Onzydig Geflacht word gebruikt. *Haar*, waar door iets aan veelen van het Vrouwelyk Geflacht word toegeeigend.

III. De *Betrekelyke* hebben hun opzigt op ientant, of iets, waar van voorheen gefproken is, en zyn: *die, dat, wie*; als *by ftaapt nu, Die altyd waakte, bet zwaard, DAT ik ontvlucht ben*, enz.

IV. *Wederkeerende*, als: *zyn, hun, baar*, waar by men kan voegen *zig*, als, *David worp uit zynen flinger den fteen in Goliath zyn voorhoofd*, enz.

V. De *Vraagende*, waar door men iets vraagt, of onderzoekt, *wie, wat*; als, *wie heeft dat gedaan? wat zwaarigheid is 'er?*

De *Voornaamwoorden* worden ook gebogen, door de *Naamvallen*, in beide *Getallen*, maar wyken vry wat van de gemeene buiging af, als in de volgende voorbeelden te zien is.

I. *Buiging van de Aanwyzende of Perfoonlyke Naamwoorden.*

Eenvoudig Getal.

N. Ik.	} Gy. Uws of van u. U of aan u. U. O gy! Van u.
T. Myns of van my.	
G. My of aan my.	
A. My.	
R. O my!	
N. Van my.	

Meer.

Meervoudig Getal.

N. Wy.	} Gy.
T. Onzer of van ons.	
G. Ons of aan ons.	
A. Ons.	
R. O wy!	
N. Van ons.	} Uwen of van u.
	} U of aan u.
	} U.
	} O gy!
	} Van u.

Het Voornaamwoord, *Hy*, voor een persoon of zaak genomen, die zelfs iets doet, of van zig zelve spreekt, 't geen in 't Vrouwelyke *Zy*, en in het Onzydige *Het* heeft, word, op de volgende wyze, gebogen, in het Eenvoudig Getal van alle Geslachten.

Eenvoudig Getal.

<i>Manlyk,</i>	<i>Vrouwlyk,</i>	<i>Onzydig.</i>
N. Hy.	Zy.	Het.
T. Zyns, (<i>Sui.</i>)	Haars.	Zyns.
G. Zich of aan zich.	Zich of aan zich.	Zich of aan zich.
A. Zich.	Zich.	Zich.
R. *	*	*
N. Van zich.	Van zich.	Van zich.

Meervoudig Getal.

<i>Manlyk,</i>	<i>Vrouwlyk,</i>	<i>Onzydig.</i>
N. Zy.	Zy.	Zy.
T. Hunner.	Haarer.	Hunner.
G. Zich of aan zich.	Zich of aan zich.	Zich of aan zich.
A. Zich.	Zich.	Zich.
R. *	*	*
N. Van zich.	Van zich.	Van zich.

Het Voornaamwoord, *by, zy, het*, gebruikt voor een

ten perfoon of zaak, waarvan een ander ſpreekt, word dus gebogen.

Eenvoudig Getal.

<i>Manlyk,</i>	<i>Vrouwlyk,</i>	<i>Onzydig.</i>
N. Hy.	Zy.	Het.
T. Van hem.	Van haar.	Van het.
G. Hem of aan hem.	Aan-haar of haar.	Aan het.
A. Hem.	Haar of ze.	Het.
R. O hy!	*	*
N. Van hem.	Van haar.	Van het.

Meervoudig Getal.

<i>Manlyk,</i>	<i>Vrouwlyk,</i>	<i>Onzydig.</i>
N. Zy.	Zy.	Zy.
T. Hunner.	Haarer.	Hunrier.
G. Hun of aan hun.	Haar of aan haar.	Hun of aan hun.
A. Hen of ze.	Haar of ze.	Hen of ze.
R. O zy!	*	*
N. Van hun.	Van haar.	Van hun.

Het Voornaamwoord, *die*, het zy aanwyzend, (*ilte*) het zy betreklyk, (*qui*) dat in 't Vrouwlyk Geflacht *die*, en in 't Onzydige *dat* heeft, word, door alle de Geflachten, op de volgende wyze, gebogen.

Eenvoudig Getal.

<i>Manlyk,</i>	<i>Vrouwlyk,</i>	<i>Onzydig.</i>
N. Die.	Die.	Dat.
T. Diens of van dien.	Dier of van die.	Van dat.
G. Dien of aan dien.	Dier of aan die.	Aan dat of dat.
A. Dien.	Die.	Dat.
R. *	*	*
N. Van dien.	Van die.	Van dat.

Meer-

Meervoudig Getal.

<i>Manlyk,</i>	<i>Vrouwlyk,</i>	<i>Onzijdig.</i>
N. Die.	Die.	Die.
T. Dier of van die.	Dier of van die.	Dier of van die.
G. Dier of aan dien.	Dier of aan die.	Dien of aan dien.
A. Die.	Die.	Die.
R. *	*	*
N. Van die.	Van die.	Van die.

Op dezelfde wyze, buigt men ook 't Voornaamwoord, *dees, deze, dit.*

Eenvoudig Getal.

<i>Manlyk,</i>	<i>Vrouwlyk,</i>	<i>Onzijdig.</i>
N. Dees.	Deze.	Dit.
T. Dezes of van dezen.	Dezer of van deze.	Van dit.
G. Dezen of aan dezen.	Dezer of aan deze.	Aan dit.
A. Dezen.	Deze.	Dit.
R. *	*	*
N. Van dezen.	Van deze.	Van dit.

Meervoudig Getal.

<i>Manlyk,</i>	<i>Vrouwlyk,</i>	<i>Onzijdig.</i>
N. Deze.	Deze.	Deze.
T. Dezer of van deze.	Dezer of van deze.	Dezer of van deze.
G. Dezen of aan dezen.	Deze of aan deze.	Dezen of aan dezen.
A. Deze.	Deze.	Deze.
R. *	*	*
N. Van deze.	Van deze.	Van deze.

Het Voornaamwoord, *dezes, dezes, hetzes* gword, in alle Geslachten, door alle de Naamvallen, gebogen, als volgt.

Een-

Eenvoudig Getal.

Manlyk		Vrouwlyk		Onzijdig
N. Dezelve.	(ven.	Dezelve.	(zelve.	Hetzelve.
T. Deszelven of van denzel-		Derzelve of van de-		Van hetzelve.
G. Den of aan denzelven.		Derzelve of aan de-		Aan hetzelve.
A. Denzelven.		Dezelve.	(zelve.	Hetzelve.
R. O myn!		*	*	*
N. Van denzelven.		Van dezelve.		Van hetzelve.

Meervoudig.

Manlyk		Vrouwlyk		Onzijdig
N. Dezelve.		Dezelve.		Dezelve.
T. Der of van denzelven.		Der of aan dezelve.		Der of van dezelve.
G. Den of aan denzelven.		Der of van dezelve.		Den of aan denzel-
A. Dezelve.		Dezelve.		Dezelve. (ven.
R. O myn!		*	*	*
N. Van dezelve.		Van dezelve.		Van dezelve.

II. Buiging der Bezittende Voornaamwoorden.

De Bezittende Voornaamwoorden, *myn, zyn, uw, hun, haar*, worden door alle Geslachten, op eenlei wys, dus gebogen.

Eenvoudig Getal.

Manlyk				
N. Myn.	Zyn.	Uw.	Hun.	Haar.
T. Myns of Mynen.	Zyns.	Uws.	Huns.	Haars.
G. Mynen of Mynen.	Zynen.	Uwen.	Hunnen.	Haren.
A. Mynen.	Zynen.	Uwen.	Hunnen.	Haren.
R. O myn!	Zynen.	Uwen.	Hunnen.	Haren.
N. Van myns.	Zynen.	Uwen.	Hunnen.	Haren.

Meervoudig Getal.

N. Myne.	Zyne.	Uwe.	Hunne.	Hare.
T. Myner of van myner.	Zyner.	Uwer.	Hunner.	Harer.
G. Mynen of aan mynen.	Zynen.	Uwe.	Hunnen.	Haren.
A. Myne.	Zyne.	Uwe.	Hunne.	Hare.
R. O myne!	*	*	*	*
N. Van myne.	Zyne.	Uwe.	Hunne.	Hare.

Vrouw-

Krouwlyk.

Eenvoudig Getal.

N. Myne.	Zyne.	Uwe.	Hunne.	Hare.
T. Myner.	Zyner.	Uwet.	Hunner.	Harer.
G. Myne.	Zyne.	Uwe.	Hunne.	Hare.
A. Myne.	Zyne.	Uwe.	Hunne.	Hare.
R. Myne.	*	*	*	*
N. Van myne.	Zyne.	Uwe.	Hunne.	Hare.

Meervoudig.

N. Myne.	Zyne.	Uwe.	Hunne.	Hare.
T. Myner.	Zyner.	Uwer.	Hunner.	Harer.
G. Myne.	Zyne.	Uwe.	Hunne.	Hare.
A. Myne.	Zyne.	Uwe.	Hunne.	Hare.
R. Myne.	*	*	*	*
N. Van myne.	Zyne.	Uwe.	Hunne.	Hare.

Onzijdig.

Eenvoudig Getal.

N. Myn.	Zyn.	Uw.	Hun.	Haar.
T. Myns.	Zyhs.	Uws.	Huns.	Haars.
G. Myn of Mynen.	Zyn of Zynen.	Uw of Uwen.	Hun of Hunnen.	Haar of Haaren.
A. Myn.	Zyn.	Uw.	Hun.	Haar.
R. Myn.	*	*	*	*
N. Van myn of Mynen.	Zyn of Zynen.	Uw of Uwen.	Hun of Hunnen.	Haar of Haaren.

Meervoudig Getal.

N. Mynen.	Zyne.	Uwe.	Hunne.	Hare.
T. Myner.	Zyner.	Uwer.	Hunner.	Harer.
G. Mynen.	Zynen.	Uwen.	Hunnen.	Haaren.

C

A. My

A. Myne.	Zyne.	Uwe.	Hunne.	Hare.
R. Myne.	*	*	*	*
N. Van myne.	Zyne.	Uwe.	Hunne.	Hare.

Het Voornaamwoord, *onze, onze, en ons*, word in de drie Geslachten, aldus gebogen.

Eenvoudig Getal.

<i>Manlyk.</i>	<i>Vrouwlyk,</i>	<i>Onzijdig.</i>
N. Onze.	Onze.	Ons.
T. Van onzer of onzes.	Onzer.	Van ons of onzes.
G. Onzen.	Onze.	Ons of onzer.
A. Onzen.	Onze.	Ons.
R. Onze.	Onze.	Ons.
N. Van onzen.	Van onze.	Van ons of onzen.

Meervoedig Getal.

<i>Manlyk.</i>	<i>Vrouwlyk,</i>	<i>Onzijdig.</i>
N. Onze.	Onze.	Onze.
T. Onzer.	Onzer.	Onzer.
G. Onzen.	Onze.	Onzen.
A. Onze.	Onze.	Onze.
R. Onze.	Onze.	Onze.
N. Van onze.	Van onze.	Van onze.

III. *Buiging der betrekkelijke Voornaamwoorden.*

Het Voornaamwoord, *welke, welke, welk*, het zy *betrekkelijk* of *vragende*, word, aldus gebogen, in de drie Geslachten.

Eenvoudig Getal.

<i>Manlyk,</i>	<i>Vrouwlyk,</i>	<i>Onzijdig.</i>
N. Welke.	Welke.	Welk.
T. Van welken.	Welker of van welke.	Van welk.
S. Aan welken of welken.	Welke of aan welke.	Aan welk.
		A, Wel-

A. Welken.	Welke.	Welk.
R. *	*	*
N. Van welken.	Van welke.	Van welk.

Meervoudig Getal.

<i>Manlyk.</i>	<i>Vrouwlyk.</i>	<i>Onzijdig.</i>
N. Welke.	Welke, (ke.	Welke (ke.
T. Welker of van welke.	Welker of van wel-	Welker of van wel-
G. Welken of aan welken.	Welker of aan wel-	Welken of aan wel-
A. Welken.	Welke. (ke.	Welke. (ke.
R. *	*	*
N. Van welke.	Van welke.	Van welke.

IV. De Buiging der wederkeerende Voornaamwoorden, *zyn, hun, haar*, welke ook bezittende genoemd worden, hebben wy reeds aangetoond.

V. De Buiging der vragende Voornaamwoorden, *wie, wie, was, word* aldus in de drie Geslachten gebogen.

Eenvoudig Getal.

<i>Manlyk.</i>	<i>Vrouwlyk.</i>	<i>Onzijdig.</i>
N. Wie.	Wie.	Wat.
T. Wiens of van wien.	Wier of van wie.	Van wat.
G. Wien of aan wien.	Wier of aan wie.	Aan wat.
A. Wien.	Wie.	Was.
R. *	*	*
N. Van wien.	Van wie.	Van wat.

Meervoudig Getal.

<i>Manlyk.</i>	<i>Vrouwlyk.</i>	<i>Onzijdig.</i>
N. Wie.	Wie.	Wie.
T. Wier of van wie.	Van wie of wier.	Wier of van wie.
G. Wien of van wien.	Wie of aan wie.	Wien of aan wie.
A. Wien.	Wier.	Wie.
R. *	*	*
N. Van wie.	Van wie.	Van wie.

De Voornaamwoorden, *ik, gy, by zelf*, worden aldus gebogen.

*Manlyk,**Eenvoudig Getal.*

- N. Ik, gy, hy zelf.
 T. Myns, uws, zyn zelfs.
 G. My, u, zich zelven.
 A. My, u, zich zelven.
 N. Van my, u, zich zelven.

Meervoudig Getal.

- N. Wy, gy, zy zelfs.
 T. Onzer, uwer, hunner zelyen.
 G. Ons, u, zich zelyen.
 A. Ons, u, zich zelfs.
 N. Van ons, u, zich zelyen.

*Vrouwlyk.**Eenvoudig Getal.*

- N. Ik, gy, zy zelfs.
 T. Myns, uws, hars zelyen.
 G. My, u, zich zelve.
 A. My, u, zich zelve.
 N. Van my, u, zich zelve.

Meervoudig Getal.

- N. Wy, gy, zy zelf.
 T. Onzer, uwer, hatter zelve.
 G. Ons, u, zich zelve.
 A. Ons, u, zich zelfs.
 N. Van ons, u, zich zelve.

*Onzydig.**Eenvoudig Getal.*

- N. Het Kind zelf.
 T. Des Kinds zelfs.
 G. Het Kind zelf of den Kinde zelyen.
 A. Het Kind zelf.
 N. Van het Kind zelf of van den Kinde

Meervoudig Getal.

- N. De Kinders zelfs.
 T. Der Kinderen zelyen.
 G. Den Kinderen zelyen.
 A. De Kinders zelfs.
 N. Van de Kinderen zelyen.

Het voornaamste nu van de *Voornaamwoorden*, gezegt hebbende, zullen wy, tot de *Werkwoorden* overgaan, eh derzelve Buigingen of Tydvoegingeh, door verscheiden Voorbeelden tragten aan te toonen.

VI. HOOFDSTUK.

Van de Verba, of Werkwoorden.

De *Werkwoorden* zyn veranderlyke Woorden, die eenige werking, doen, wezen, of ook wel lyden aar-

100

tooncn, als, ik *sta*, of ik word *geslagen*. By de *Werkwoorden* en derzclver veranderingen en sehikkingen, zyn de volgende byzonderheden aan te merken.

1. Dezelve worden onderscheiden in *persoonlyke* en *onpersoonlyke* Werkwoorden.

Van de persoonlyke Werkwoorden.

Persoonlyke Werkwoorden zyn, voor welke altyd de *Voornaamwoorden*, *ik*, *gy*, *hy*, of *zy*, of *het*, in 't eenvoudige, en, *wy*, *gy*, *zy*, in het meervoudig Getal, kunnen geplaatst worden, als; *ik hoor*, *gy hoort*, *hy hoort*, *zy hoort*, *het hoort*, *wy hooren*, *gy hoort*, *zy hooren*.

Van de onpersoonlyke Werkwoorden.

Onpersoonlyke Werkwoorden zyn, die niet dan in den derden persoon gevonden worden, en door voorzetting der Woorden, *men* en *het*, of 't, getekend worden, als, *men zegt*, *het schynt*, 't *vriest*, enz.

2. Alle Werkwoorden hebben hunne *getallen*, en veranderlyke *personen*, hunne *wyzen*, en *tyden*, of *tydvoegingen*.

Van de getallen.

De *Getallen*, of *Numeri*, zyn *tweederlei*, *Singularis*, eenvoudig, als, *ik*, *gy*, *hy*, of *Pluralis*, meervoudig, als, *wy*, *gylieden*, *zy*, enz.

Van de personen.

De *personen* also, zyn *drieërlei*, als, *ik*, is de *eerste* persoon in het eenvoudig; en, *wy*, de *eerste* persoon in het meervoudig Getal, als, *ik hoore*, en *wy hooren*. *Gy*, is de *tweede* persoon in het eenvoudig, en tot wien gesproken word; en, *gylieden*, de *tweede* per-

soonen in het *meervoudig Getal*, als, *gy boort*, en *gy lieden boort*. *Hy*, is de *derde* persoon in het *aanvoudig*, en van wien gesproken word, en, *zy*, de *derde* persoon in het *meervoudig Getal*, als, *hy boort*, en *zy booren*.

— Van de wyzen der Werkwoorden.

De *Wyzen* of *Modi*, zyn doorgaans in het *Nederduitsch*; gelyk by de *Latynen*, *veelderlei*, te weten, de *Aantoonende*, of *Indicativus*, de *Gebiedende*, of *Imperativus*, de *Aanvoegende*, of *Subjunctivus*, en de *Eindigende wys*, of *Infinitivus Modus*.

De drie eerste wyzen, worden *bepaalde wyzen*, genoemd, als het *getal* en de *persoonen* *bepaalende*, en de laatste wyze, *namelyk*, de *eindigende wys*, word de *onbepaalde wyze* genoemd, om dat van haar geen *getal* noch *persoon* noch *tyd* bepaald worden.

Tot beter begrip der *Leerlingen*, zullen wy nu nog de *eigenschappen* der vier genoemde wyzen *aantoonen*, en dan *vervolgens* tot het *gebruik* der *tyden* *overgaan*, en die door *voorbeelden* *ophelderen*.

Van de vier wyzen der Werkwoorden.

1) De *Aantoonende wys* is, waar door men iets *regtdraads*, of *eenvoudig*, naar de *verscheidenheid* der *tyden* *aantoon*, of *verklaart*.

Als in den *tegenwoordigen tyd*: *ik boor*; in den *onvolmaakt voorleden*: *ik boorde*; in den *volmaakt voorleden*: *ik heb geboord*; in den *meer dan volmaakten*: *ik had geboord*; en in den *toekomenden*: *ik zal booren*.

2) De *Gebiedende wys* is, waar door men iets *gebied* of *begeert*, als *ga*, *loop*, *boor*, *leer*.

3) De *Aanvoegende wys* is, die men ook *toelatende*, of *wenschende wys* kan noemen, en word gebruikt in iets,

iets, of zekere voorwaarden, of tot zekere einden, te stellen, en moet zig eenigzins voegen en richten naar de *by- en voegwoorden*, als in, zo ik *kome*, dat *by*, *zy af bet boere*, op dat *by gestraft worde*, enz.; en de *by- en voegwoorden*, die deze wys regeeren, zyn deze volgende, op dat, *lat*, *als*, *toon*, *ten einde*, *ten zy*, *och dat*. Dus zegt men, *ik verbes myne stem op dat ik geboord worde*. Spreekt, *zacht*, op dat *gy niet geboord worde*. *Hy zwygt op dat by niet berisps worde*.

4) De *Eindigende wys* is, waar door een Werkwoord gefloten word, en waar door noch persoon, noch getal, noch wys, noch tyd, zeker word bepaald, die daarom ook de *onbepaalde wys* heet, als *inkomen*, *geven*, *neemen*, *draagen*, enz.

Van de Tyden.

Aangaande nu de *Tydvoegingen*, deze zyn veranderingen en buigingen der Werkwoorden, naar de verscheidenheid der *wyzen*, *tyden* en *personen*.

De *Tyden* in de *Aantoonende* en *Aanvoegende wyze* van ieder Werkwoord zyn meestal *vyfderlei*, te weten, de *Tegenwoordige Tyd*, de *Onvolmaakt Voorleden Tyd*, de *Volmaakt Voorleden Tyd*, de *meer dan Volmaakt Voorleden Tyd* en de *Toekomende Tyd*.

De *Tyd* in de *Gebiedende wys*, is doorgaans de *Tegenwoordige*, in het enkel en meervoudig Gemel, en de *Tyden* in de *Eindigende* of *Onbepaalde wyze*, zyn onbepaald; doeh veeltyds heeft men drie of vier *Tyden*, de *Tegenwoordige*, *Onvolmaakt Voorledene* en de *Toekomende Tyd*, enz. De *Tyden* der *Deelwoorden*, welke ook in de Werkwoorden gevonden worden, zyn drieërlei, de *Tegenwoordige*, de *Voorledene* en de *Toekomende Tyd*.

Betekenis der vyf Tyden.

De *Tegenwoordige Tyd* betekent, dat een zaak in het

zelve oogenblik, waar in men spreekt, geschied, als, *ik min, ik boore, ik lees, enz.*

De *Onvolmaakt Voortleden Tyd* zegt, dat eene zaak wel begonnen, maar niet volbragt is, als, *ik minde, ik boorde, ik las, enz.*

De *Volmaakt Voortleden Tyd* drukt uit, dat eene zaak reeds volbragt is, als, *ik hebbe gemind, ik heb geboord, ik heb gelaezen, enz.*

De *meer dan Volmaakt Voortleden Tyd* betekent, dat eene zaak reeds volbragt is, eer eene andere gedaan is, als, *ik hadde bemind, ik had geboord, ik had gelezen.*

De *Toekomende Tyd* zegt, dat eene zaak zal geschieden, als, *ik zal beminnen, enz.*

VII. HOOFDSTUK.

Van de Tydvoegingen der Helpwoorden.

De Werkwoorden kunnen in hunne Tydvoegingen niet gebogen noch verandert worden, ten aanzien der wyzen en tyden en persoonen, dan door behulp van eenige andere Werkwoorden, welke om die reden *Helpwoorden* genoemd worden, en by ons, en by andere Volken in gebruik zyn, als, *bebben, zullen, worden, zyn.*

Het Helpwoord *bebben*, maakt alle volmaakte Tyden, in alle wyzen der bedryvende Werkwoorden.

Door dat van *zullen*, zonder 't welke de andere Helpwoorden niet opgemaakt kunnen worden, worden, in alle wyzen aller Werkwoorden, alle toekomstende Tyden gevormd.

Door 't Helpwoord *worden*, worden alle lydende Werkwoorden gevormt.

Het Helpwoord *zyn*, maakt alle volmaakte tyden, in alle wyzen van de lydende Werkwoorden.

Nu zullen wy de voorbeelden der Buigingen of Tyd-

Tydvoegingen den vier opgenoemde *Helpwoorden* laaten volgen, en drie derzelve in eens voorstellen, en het laatste byzonder, als volgt.

Indicativus, of

DE AANTOONENDE WYZE.

Presens, of *Tegenwoordige Tyd*.

<i>Eenv.</i>	{ Ik ben.	{ Ik heb.	{ Ik word.
	{ Gy zyt.	{ Gy hebt.	{ Gy wordt.
	{ Hy, zy, het is.	{ Hy heeft.	{ Hy, zy, het word.
<i>Meerv.</i>	{ Wy, zyn.	{ Wy hebben.	{ Wy worden.
	{ Gyl. zyt.	{ Gyl. hebt.	{ Gyl. wordt.
	{ Zy, zyn.	{ Zy hebben.	{ Zy worden.

Præter. Imperfectum, of *Onvolmaakt Voorleden Tyd*.

<i>Eenv.</i>	{ Ik was.	{ Ik had.	{ Ik werd.
	{ Gy waart.	{ Gy hadt.	{ Gy werd.
	{ Hy, zy, het was.	{ Hy had.	{ Hy, zy, het werd.
<i>Meerv.</i>	{ Wy waren.	{ Wy hadden.	{ Wy werden.
	{ Gyl. waart.	{ Gyl. hadt.	{ Gyl. werd.
	{ Zy waren.	{ Zy hadden.	{ Zy werden.

Præter. Perfectum, of *Volmaakt Voorleden Tyd*.

<i>Eenv.</i>	{ Ik ben geweest.	<i>Meerv.</i>	{ Wy zyn geweest.
	{ Gy zyt geweest.		{ Gyl. zyt geweest.
	{ Hy, zy, het is geweest.		{ Zy zyn geweest.
<i>Eenv.</i>	{ Ik heb gehad.	<i>Meerv.</i>	{ Wy hebben gehad.
	{ Gy hebt gehad.		{ Gyl. hebt gehad.
	{ Hy had gehad.		{ Wy hebben gehad.
<i>E.</i>	{ Ik ben geworden.	<i>M.</i>	{ Wy zyn geworden.
	{ Gy zyt geworden.		{ Gyl. zyt geworden.
	{ Hy, zy, het is geworden.		{ Zy zyn geworden.

C 5

Præ-

*Præter. Plusquam perfectum, of meer dan vol-
maakt voorleden Tyd.*

E.	{	Ik was geweest.	}	M.	Wy waren geweest.
		Gy waart geweest.			Gyl. waart geweest.
		Hy, zy, het was geweest.			Zy waren geweest.

Eenv.	{	Ik had gehad.	}	Meerv.	Wy hadden gehad.
		Gy had gehad.			Gyl. had gehad.
		Hy had gehad.			Zy hadden gehad.

E.	{	Ik was geworden.	}	M.	Wy waren geworden.
		Gy waart geworden.			Gyl. waart geworden.
		Hy, zy, het was geworden.			Zy waren geworden.

Futurum, of toekomende Tyd.

Eenv.	{	Ik zal zyn.	}	Meerv.	Wy zullen zyn.
		Gy zult zyn.			Gyl. zult zyn.
		Hy, zy, het zal zyn.			Wy zullen zyn.

Eenv.	{	Ik zal hebben.	}	Meerv.	Wy zullen hebben.
		Gy zult hebben.			Gyl. zult hebben.
		Hy zal hebben.			Zy zullen hebben.

E.	{	Ik zal worden.	}	M.	Wy zullen worden.
		Gy zult worden.			Gyl. zult worden.
		Hy, zy, het zal worden.			Zy zullen worden.

Imperativus Modus, of

DE GEBIEDENDE WYZE.

Præsens, of tegenwoordige Tyd.

Eenv.	Wees gy.	Heb gy.	Word gy.
Meerv.	Zyt of weest gyl.	Hebt gyl.	Wordt gyl.
			Sub-

Subjunctivus Modus, of
DE AANVOEGENDE OF WENSCHENDE WYZE.

Presens, of Tegenwoordige Tyd.

<i>Eenv.</i>	{	Dat ik zy. Dat gy zyt. Dat hy, zy, het zy.	}	<i>Meerv.</i>	{	Dat wy zyn. Dat gyl. zyt. Dat zy zyn.
<i>Eenv.</i>	{	Dat ik hebbe. Dat gy hebt. Dat hy, zy, het hebbe.	}	<i>Meerv.</i>	{	Dat wy hebben. Dat gyl. hebt. Dat zy hebben.
<i>E.</i>	{	Dat ik worde. Dat gy word. Dat hy, zy, het worde.	}	<i>M.</i>	{	Dat wy worden. Dat gyl. wordt. Dat zy worden.

Præter. Imperfectum, of Onvolmaakt Voorleden Tyd.

<i>Eenv.</i>	{	Dat ik ware of zoude zyn. Dat gy waart of zoudt zyn. Dat hy, zy, het ware of zoude zyn.
<i>Meerv.</i>	{	Dat wy waren of zouden zyn. Dat gyl. waart of zoudt zyn. Dat zy waren of zouden zyn.
<i>Eenv.</i>	{	Dat ik hadde of zoude hebben. Dat gy hadt of zoudt hebben. Dat hy, zy, het hadde of zoude hebben.
<i>Meerv.</i>	{	Dat wy hadden of zouden hebben. Dat gyl. hadt of zoudt hebben. Dat zy hadden of zouden hebben.
<i>Eenv.</i>	{	Dat ik wierde of zoude worden. Dat gy wierdt of zoudt worden. Dat hy, zy, het wierde of zoude worden.

Dat

- Meervo.* { Dat wy wierden of zouden worden.
 { Dat gyl. wierdt of zoudt worden.
 { Dat zy wierden of zouden worden.

Præter. Perfectum, of de Volmaakt Voorleden Tyd.

- Eenv.* { Dat ik zy geweest.
 { Dat gy zyt geweest.
 { Dat hy, zy, het zy geweest.

- Meervo.* { Dat wy zyn geweest.
 { Dat gyl. zyt geweest.
 { Dat zy zyn geweest.

- Eenv.* { Dat ik hebbe gehad.
 { Dat gy hebt gehad.
 { Dat hy, zy, het hebbe gehad.

- Meervo.* { Dat wy hebben gehad.
 { Dat gyl. hebt gehad.
 { Dat zy hebben gehad.

- Eenv.* { Dat ik zy geworden.
 { Dat gy zyt geworden.
 { Dat hy, zy, het geworden.

- Meervo.* { Dat wy zyn geworden.
 { Dat gyl. zyt geworden.
 { Dat zy zyn geworden.

Præter. Plusquam Perfectum, of de meer dan Volmaakt Voorleden Tyd.

- Eenv.* { Dat ik ware of zou geweest zyn.
 { Dat gy waart of zoude geweest zyn.
 { Dat hy, zy, het ware of zoude geweest zyn.

- Meervo.* { Dat wy waren of zouden geweest zyn.
 { Dat gyl. waart of zoudt geweest zyn.
 { Dat zy waren of zouden geweest zyn.

Dat

Eeno. { Dat ik hadde of zoude gehad hebben.
 { Dat gy hadt of zoudt gehad hebben.
 { Dat hy hadde of zoude gehad hebben.

Meero. { Dat wy hadden of zouden gehad hebben.
 { Dat gyl. hadt of zoudt gehad hebben.
 { Dat zy hadden of zouden gehad hebben.

Eeno. { Dat ik ware geworden of zoude geworden zyn.
 { Dat gy waart geworden of zoudt geworden zyn.
 { Dat hy, zy, het ware geworden of zoude ge-
 worden zyn.

Meero. { Dat wy waten geworden of zouden gewor-
 den zyn.
 { Dat gyl. waart geworden of zoudt gewor-
 den zyn.
 { Dat zy waren geworden of zouden gewor-
 den zyn.

Futurum, of Toekomende Tyd.

Eeno. { Dat ik zal zyn geweest of geweest zyn.
 { Dat gy zult zyn geweest of geweest zyn.
 { Dat hy, zy, het zal zyn geweest of geweest zyn.

Meero. { Dat wy zullen zyn geweest of geweest zyn.
 { Dat gyl. zult zyn geweest of geweest zyn.
 { Dat zy zullen zyn geweest of geweest zyn.

Eeno. { Dat ik zal gehad hebben.
 { Dat gy zult gehad hebben.
 { Dat hy zal gehad hebben.

Meero. { Dat wy zullen gehad hebben.
 { Dat gyl. zult gehad hebben.
 { Dat zy zullen gehad hebben.

Dat

Eeno. { Dat ik zal geworden zyn.
 { Dat gy zult geworden zyn.
 { Dat hy, zy, het zal geworden zyn.

Meero. { Dat wy zullen geworden zyn.
 { Dat gyl. zult geworden zyn.
 { Dat zy zullen geworden zyn.

Infiniteivus Modus, of
EINDIGENDE WYZE.

Presens, of Tegenwoordige Tijd.

Zyn of te weezen, hebben of te hebben, worden
 of te worden.

Preteritum Perfectum, of Volmaakt Voorleden
Tijd.

Geweest zyn, gehad hebben, geworden zyn.

Futurum, of Toekomende Tijd.

Zullen zyn, zullen hebben, zullen worden.

Participia, of Deelwoorden.

<i>Tegenw.</i>	zynde of zezende.	hebbende.	wordende.
<i>Voorled.</i>	gewest.	hebbende gehad.	geworden.
<i>Toekom.</i>	zullende.	zullende hebben.	zullende worden.

Het Helpwoord *zullen*, dat, hoewel in veele *Wyz*
zen en Tyden, gebrekkelyk, evenwel tot alle en ook
 tot de *Tydvoegingen* der voorgaande Helpwoorden,
 nodig vereischt wordt, wordt in zyne overgebleeven
Wyzzen en Tyden, dus gebogen.

Indicativus Modus, of

AANTOONENDE WYZE.

Eenvoudig.

Ik zal.

Gy zult.

Hy, zy, het zal.

Meervooudig.

Wy zullen.

Gylieden zult.

Zy zullen.

Subjunctivus Modus, of

AANVOEGENDE WYS.

Eenvoudig.

Ik zoude.

Gy zoudt.

Hy, zy, het zoude.

Meervooudig.

Wy zouden.

Gylieden zoudt.

Zy zouden.

Infinitivus Modus, of

EINDIGENDE WYS.

Zullen of te zullen.

Participium, of het Deelwoord, is

Zallende.

Door middel nu der vier voornoemde *Helpwoorden*, worden alle de *Werkwoorden* in hunne *Tydvoegingen* gebonden, en elk naar zyn aart, doch behalven deze vier *Helpwoorden*, zyn 'er nog eenige andere, die, in hunne *Tydvoegingen* gebreklyk zyn, maar echter by de *Werkwoorden* gebruikt worden, als, *kunnen*, *mogen*, *willen*, *moeten*, *durven*, *laten*, *helpen*, *doen*. Intusschen zullen wy hier van (om niet wydloopig te zyn) geen voorbeelden in hunne *Tydvoegingen* opgeeven, maar tot de *Werkwoorden* zelve overgaan, vermits men de *Tydvoegingen* der *Helpwoorden*, door het

het gebruik van de vier voorgaande ligtelyk kan na-
gaan.

VIII. HOOFDSTUK.

*Van de Buigingen, of geregelde en ongeregelde Tyd-
voegingen der Werkwoorden.*

Nu zullen wy door voorbeelden aantoonén, hoe-
danig de *Werkwoorden* met behulp der *Helpwoorden*,
in hunne Tydvoegingen geboogen worden, na' alvoo-
rens nog iets van de eigenschappen der *Werkwoorden*
gezezt te hebben.

De byzondere *Werkwoorden* zyn drieërlei, te wee-
ten, *Bedryvende*, *Lydende* en *Onzydige*.

1) *Bedryvende* *Werkwoorden* zyn, die eenig be-
dryf uitdrukken, dat tot een voorwerp overgaat, als;
bidden, boonen, beminnen, lezen, puyzen, enz.

2) *Lydende* *Werkwoorden* zyn, die een lyden
van buiten iemand aankomende, betekenen; als, *be-
minnd worden, geboord worden, enz.*

3) *Onzydige* *Werkwoorden* zyn, die in den Wer-
ker met de daad blyvende, en niet overgaande, iets ten
vollen betekenen, als; *kijven, wonen, steven, wag-
ten, staan, enz.*, en onder deze behooren ook de
wetkeerige *Werkwoorden*, in welke de daad tot den
Werker wederkeert; als; *zig verwonderen, zig schaam-
en, zig verbeugen, enz.*

De voorbeelden dan van de *geregelde Tydvoegingen*
der drie opgenoemde *Werkwoorden* zyn, als volgt.

I. VOORBEELD van het *bedryvend* Werk-
woord, *minnen*.

DE AANTOONENDE WYS.

Tegenwoordige Tyd.

Eenv. Ik bemin, gy beminnt, hy beminnt.

Meerv. Wy beminnen, gy lieden beminnt, zy beminnen.

On-

Onvolmaakt voorleden Tyd.

Eenv. Ik beminde. Gy beminde. Hy beminde.
Meerv. Wy beminden. Gyl. bemindet. Zy beminden.

Volmaakt voorleden Tyd.

E. Ik heb bemind. Gy hebt bemind. Hy, zy, het heeft bemind.
M. Wy hebben bemind. Gyl. hebt bemind. Zy hebben bemind.

Meer dan volmaakte Tyd.

E. Ik had bemind. Gy hadt bemind. Hy, zy, het had bemind.
M. Wy hadden bemind. Gyl. hadt bemind. Zy hadden bemind.

Toekomende Tyd.

E. Ik zal beminnen. Gy zult beminnen. Hy, zy, het zal beminnen.
M. Wy zullen beminnen. Gyl. zult beminnen. Zy zullen beminnen.

DE GEBIEDENDE WYS.

Tegenwoordige Tyd.

Eenv. Bemint. *Meerv.* Bemint gylieden.

DE AANVOEGENDE OF WENSCHENDE WYS.

Tegenwoordige Tyd.

E. { Ik beminge. Gy bemint. Hy, zy, beminne.
Dat { Wy beminnen. Gyl. bemint. Zy beminnen.
M. {

Onvolmaakt voorleden Tyd.

E. { Ik beminde of zou- Gy beminde of zou- Hy, zy, heb beminde
Dat { de beminnen de beminnen. of zoude beminnen.
M. { Wy beminden of zou- Gyl. bemindet of Zy beminden of zou-
den beminnen, zoudt beminnen. den beminnen.

Volmaakt voorleden Tyd.

E. { Ik heb bemind. Gy hebt bemind. Hy, zy, het heeft bemind.
Dat { Wy hebben bemind. Gyl. hebt bemind. Zy hebben bemind.
M. {

D

Meer

Meer dan volmaakt voorleden Tyd.

E.	Ik hadde bemind of zoude bemind hebben.	Gyl. hadt bemind of zoudt bemind hebben.	Hy, zy, het hadde bemind of zoude bemind hebben.				
				Dat	Wy hadden bemind of zouden bemind hebben.	Gyl. hadt bemind of zoudt bemind hebben.	Zy hadden bemind of zouden bemind hebben.

Toekomende Tyd.

E.	Ik zal bemind hebben.	Gyl. zult bemind hebben.	Hy, zy, het zal bemind hebben.				
				Dat	Wy zullen bemind hebben.	Gyl. zult bemind hebben.	Zy zullen bemind hebben.

Eenwoordige Wts.

Tegenwoordige en onvolmaakt voorleden Tyd.

Beminnen of te beminnen.

Volmaakte en meer dan volmaakt voorleden Tyd.

Bemind hebben.

Toekomende Tyd.

Zullen beminnen.

Deelwoorden.

<i>Tegenwoordige Tyd.</i>	Beminnende.
<i>Voorleden Tyd.</i>	Hebbende bemind.
<i>Toekomende Tyd.</i>	Zullende beminnen.

II. VOORBEELD van het lydend Werkwoord bemind worden.

DE AANTONENDE WTS.

Tegenwoordige Tyd.

E.	Ik word bemind.	Gyl. wordt bemind.	Hy, zy, het wordt bemind.
Dat	Wy worden bemind.	Gyl. worden bemind.	Zy worden bemind.

Onvolmaakt voorleden Tyd.

E. Ik werd bemind. Gy werdt bemind. Hy, zy, het werd bemind.
 M. Wy werden bemind. Gyl. werdt bemind. Zy werden bemind.

Volmaakt voorleden Tyd.

E. { Ik ben bemind of Gy zyt bemind of Hy, zy, het is bemind
 bemind geweest. bemind geweest. of bemind geweest.
 M. { Wy zyn bemind of Gyl. zyt bemind of Zy zyn bemind of be-
 bemind geweest. bemind geweest. mind geweest.

Meer dan volmaakt voorleden Tyd.

E. { Ik was bemind of Gy waart bemind of Hy, zy, het was bemind
 bemind geweest. bemind geweest. of bemind geweest.
 M. { Wy waren bemind of Gyl. waart bemind Zy waren bemind of
 bemind geweest. of bemind geweest. bemind geweest.

Toekomende Tyd.

E. { Ik zal bemind wor- Gy zult bemind Hy, zy, het zal be-
 den. worden. mind worden.
 M. { Wy zullen bemind Gyl. zult bemind Zy zullen bemind
 worden. worden. worden.

DE GEBIEDENDE WYZE.

Eenv. Word gy bemind. *Meerv.* Wordt gyl. bemind.

DE AANVOEGENDE of WENSCHENDE WYZE.

Tegenwoordige Tyd.

E. { Ik bemind wor- Gy bemind Hy, zy, het bemind
 dt. wordt. wordt.
 Dat { Wy bemind wor- Gyl. bemind Zy bemind worden.
 M. { den. wordt.

Onvolmaakt voorleden Tyd.

E. { Ik bemind wierde Gy bemind wierdt Hy, zy, het bemind
 of zoude wor- of zoude wor- wierdt of zoude
 den. den. worden.
 Dat { Wy bemind wierden Gyl. bemind wierdt Zy bemind wier-
 den of zouden of zoudt wor- den of zouden
 M. { den. den. worden.

Volmaakt voorleden Tyd.

E.	{ Ik zy bemind of geweest. Dat { Wy zyn bemind of M. { geweest.	Gy zyt bemind of geweest.	Hy, zy, het zy bemind of geweest.
		Gyl. zyt bemind of geweest.	Zy zyn bemind of ge- weest.

Meer dan volmaakt voorleden Tyd.

E.	{ Ik bemind ware of zoude ge- weest zyn. Dat { Wy bemind waren M. { of zonden ge- weest zyn.	Gy bemind waart of zoudt geweest zyn.	Hy, zy, het bemind waart of zoudé ge- weest zyn.
		Gyl. bemind waart of zoudt geweest zyn.	Zy bemind waren of zouden ge- weest zyn.

Toekomende Tyd.

E.	{ Ik zal bemind zyn of geweest zyn. Dat { Wy zullen bemind M. { zyn of geweest zyn.	Gy zult bemind zyn of geweest zyn.	Hy, zy, het zal bemind zyn of geweest zyn.
		Gyl. zult bemind zyn of geweest zyn.	Zy zullen bemind zyn of geweest zyn.

EINDIGENDE WYZE:

Tegenwoordige en onvolmaakt voorleden Tyd.

Bemind worden, of te worden.

Volmaakte en meer dan volmaakt voorleden Tyd.

Bemind te zyn, of te zyn geweest.

Toekomende Tyd.

Bemind te zullen worden.

*Deelwoorden.**Tegenwoordige Tyd.*

Bemind wordende.

Voorleden Tyd.

Bemind zynde.

Toekomende Tyd.

Bemind zullende worden.

III. VOOR-

III. VOORBEELD van het *Onzijdig* Werkwoord *woonen*.

DE AANTGONENDE WYZE.

Tegenwoordige Tyd.

E. Ik woon.   *Gy* woont.   *Hy, zy, het* woont,
M. Wy woenen.   *Gyl.* woont.   *Zy* woonen.

Onvolmaakt voorleden Tyd.

E. Ik woonde.   *Gy* woonde.   *Hy, zy, het* woonde.
M. Wy woonden.   *Gyl.* woonden.   *Zy* woonden.

Volmaakt voorleden Tyd.

E. Ik heb ge-   *Gy* hebt ge-   *Hy, zy, het* heeft
       woond.   woond.   gewoond.
M. Wy hebben   *Gyl.* hebt ge-   *Zy* hebben ge-
       gewoond.   woond.   woond.

Meer dan volmaakt voorleden Tyd.

E. Ik hadde ge-   *Gy* hadt ge-   *Hy, zy, het* had
       woond.   woond.   gewoond.
M. Wy hadden ge-   *Gyl.* hadt ge-   *Zy* hadden ge-
       woond.   woond.   woond.

Toekomende Tyd.

E. Ik zal woon-   *Gy* zult woon-   *Hy, zy, het* zal
       nen.   nen.   woonen.
M. Wy zullen   *Gyl.* zult woon-   *Zy* zullen woon-
       woonen.   nen.   nen.

GEBIEDENDE WYS.

Tegenwoordige Tyd.

Ent. Woon,   *Meerv.* Woont *gyl.* lieden,

KORT BEGRIJ DER
DE AANVOEGENDE WYZE.

Tegenwoordige Tyd.

E. Dat M.	}	Ik woone.	Gy woont.	Hy, zy, het woond.
		Wy woonen.	Gyl. woont.	Zy woonen.

Onvolmaakte voorleden Tyd.

E. Dat M.	}	Ik woonde of zoude woonen.	Gy woonde of zoudt woonen.	Hy, zy, het woonde of zoude woonen.
		Wy woonden of zou- den woonen.	Gyl. woonden of zoudt woonen.	Zy woonden of zou- den woonen.

Volmaakt voorleden Tyd.

E. Dat M.	}	Ik hebbe gewoond.	Gy hebt gewoond.	Hy, zy, het heb- be gewoond.
		Wy hebben gewoond.	Gyl. hebt gewoond.	Zy hebben ge- woond.

Meer dan volmaakt voorleden Tyd.

E. Dat M.	}	Ik hadde gewoond of zoude gewoond hebben.	Gy had gewoond of zoudt gewoond hebben.	Hy, zy, het had gewoond of zou- de gewoond hebben.
		Wy hadden gewoond of zouden gewoond hebben.	Gyl. hadt gewoond of zoudt gewoond hebben.	Zy hadden ge- woond of zou- den gewoond hebben.

Toekomende Tyd.

E. Dat M.	}	Ik zal gewoond hebben.	Gy zult gewoond hebben.	Hy, zy, het zal ge- woond hebben.
		Wy zullen gewoond hebben.	Gyl. zult gewoond hebben.	Zy zullen ge- woond hebben.

EINDIGENDE WYS

Tegenwoordige Tyd.

Woonen.

Volmaakt voorleden Tyd.

Gewoond hebben.

Toe-

Toekomstige Tyd.

Zullen woenen.

Deelwoorden.

Togewoordige Tyd. Woonende.

Koorleden Tyd. Hebbende gewoond.

Toekomstige Tyd. Zullende woenen.

Na deze drie voorbeelden nu kunnen meest alle Werkwoorden van *geregelde Tydvoegingen*, gebogen of gecoringeerd worden, doch men heeft ook eene groote menigte Werkwoorden van *ongeregelde Tydvoegingen*, die in verschillende Tyden, in hun klank of uitspraak veranderen, welke men echter door het gebruik leest kennen en waar van wy hier, kortheds halve, geen uitvoerige voorbeelden van Tydvoegingen zullen geven, vermits zy genoeg bekend zyn, want men zegt.

Ik breck,	ik brak,	ik heb gebrooken.
Ik kom,	ik kwam,	ik ben gekomen.
Ik bedorf,	ik bedorf,	ik ben bedorven.
Ik bedrieg,	ik bedroeg,	ik ben bedrogen.
Ik begin,	ik begon,	ik ben begonnen.
Ik geef,	ik gaf,	ik heb gegeven.
Ik ga,	ik ging,	ik ben gegaan.

En meer andere dergelyke, waar van men by *Magnen* een Alphabetisch Register kan nazien.

IX. H O O P S A C K E N.

Van de Deelwoorden.

Alhoewel de *Deelwoorden* tot de *Werkwoorden* behooren, gelyk wy reeds gezien hebben, zo dienen wy hier echter in 't byzonder aan te merken, dat het ver-

anderlyke Woorden zyn, die van de Werkwoorden ontsprooten, wel eenen Tyd, als den tegenwoordigen, voorleden en toekomenden Tyd uitdrukken, maar echter de eigenschap en buiging der Naamwoorden volgen, en deswegen *Deelwoorden* of *Deelneemende Woorden* genoemd worden, oth dat zy iets van het Werkwoord, en ook iets van het Naamwoord deslchtig zyn.

Want, wanneer men zegt, *roepende, hoorende, verneemt* men eenen *Naam*: tenant namelyk, die roept of hoort, maar ook met eenen, dat hy in den tegenwoordigen Tyd roept of hoort, gelyk men insgelyks in geroepen, gehoord, eenen *voorleden Tyd* bespeurt:

Deze *Deelwoorden* blyven dus in beide getallen des Werkwoords onveranderlyk, maar wanneer zy den aart van *Byvoeglyke Naamwoorden* aanneemen, en voor de *Zelfstandige* in de zamenvoeginge gesteld worden, worden zy, als andere *Byvoeglyke Naamwoorden*, naar de *Geslachtwoorden Een en De* gespeld, en verandert, gelyk men: daar van voorbeelden kan nazien, in ons voorgaande IV. *Hoofdstuk*, de III. *Afdeling*, Pag. 21. Alwaar wy van de buiginge der *Deelwoorden* reeds gehandeld hebben, en zulks door het voorbeeld van een *hoorend Man*, enz. aangetoond is geworden.

X. HOOFDSTUK.

Van de onveranderlyke Woorden.

Na dat wy nu de *veranderlyke* of *buigbaare* Woorden afgehandelt hebben, zullen wy de vier *onveranderlyke* daar op laten volgen. Dezelve bestaan in vier soorten, als, *Bywoorden, Voorzetsels, Voegwoorden* en *Tusschenwoorzels*.

Van

Van de Bywoorden.

Een *Bywoord* is een onveranderlyk Woord, dat, schoon in eene rede gevoegd, echter voor zigzelve geen werk, bedryf, lyden, naam of persoon beteekent, maar zig eigentlyk schikt, om de toeyallige omstandigheden en hoedanigheden der dingen uit te drukken; en hierom draagt het ook den naam van *Bywoord*, vermits het by eene rede gevoegd word, om haare byzondere omstandigheid te beteekenen, en haare beteekenis te volmaken en te ontvouwen.

Onveranderlyk is het altoos, behalven in de *Trappen der vergelykingen*, als, by voorbeeld; *wel, beter, best, veel, meer, meest, na, vader, naast, enz.*

De beteekenis der *Bywoorden* is zeer verschillende, want sommige beteekenen een *Hoedanigheid*, als; *wel, waarlyk, wyslyk, enz.*; andere eene *Hoegrootheid*, als; *weinig, veel, enz.*; eenige hebben betrekking tot een *Plaas*, als; *waar, hier, daar, enz.*; andere tot *Personen*, als; *mywaarts, onswaarts, enz.*; nog andere tot den *Tyd*, als; *nu, beden, thans, enz.*; sommige tot de *Orde*, als; *daarna, bierna, enz.*; andere tot *Getallen*, als; *eenmaal, tweemaal, enz.*; sommige zyn *Bevestigende*, als; *ja, waarlyk, zeker, enz.*; andere weder *Ontkennende*, als; *neen, niet, geenzins, enz.*; eenige ook *Aanwyzende*, als; *zie, zie daar, kijk, namelijk, enz.*; vervolgens zyn ook *Bywoorden* van *Aanmaninge*, als; *wel, weldaan, wakker, enz.*; van *Verfaming*, als; *te gelyk, teffens, of tevens, enz.*; van *Gelykenisse*, als; *gelyk, of, als of, enz.*; van *Verkiezinge*, als; *eer, veel eer, veel meer, enz.*; van *Ver-grootinge*, als; *zeer, gantsch, geheel en al, geheellyk, enz.*; van *Onderoraging*, als; *hoe, wanneer, enz.*; van *Toestemming*, of *onderstelling*, genomen, gesteld, het zy zo, *byaldien, enz.*; van *Verminderung*, als; *naauwlyks, schier, bezwaarlyk, enz.*

— Van de Voorzetsels.

De Voorzetsels worden dus genaamd, om dat zy in zigzelve onbuigbaar, voor andere Woorden gezet worden, om eene plaats, oorzaak, ontbeering of uitsluiting te betekenen.

Die betrekking hebben op, in, en tot eene plaats of zaken en perſoonen, *zyn, in, aan, op, dicht by, uit, by, voor, boven, beneden, binnen, buiten, ontrent, onder, over, tegen, tot, rondom, door, tusſchen, echter, voorby, enz.*

Die eene oorzaak te kennen geven, *zyn, om, wegens, wegens, maar, uit, enz.*

Die eene ontbeering of uitsluiting betekenen, *zyn, behalven, zonder, enz.*

Die den Tyd aanwyzzen, *zyn, weder, want, omwrent, voor, naar, tusſchen, enz.*

Vóórt is 'er alleen het zamengevoegde Voorzetsel *het over.*

Van de Voegwoorden.

De Voegwoorden hebben hun Naam, om dat zy in zigzelve onbuigbaar, alleen gebruikt worden, om eene ſede te zamen te voegen, en aan een te ſchakelen, zy zyn verſchillende van ſoorten, als

Zamenbindende, *en, ook, mede, als mede, mitsgaders, ingetyks, daarenboven, beneffens, benevens, nevens, enz.* Verhaalende, *dat, hoe.* Schiftende, *of, hoe, ofte noch.* Toegevende, *al, wel, hoewel, ſchoon, het, zy, het zy, dan.* Wederſtrevende, *maar, doch, dan, nochtan, niettemin, echter, evenwel.* Beſluitende, *want, dewyl, omdat, mis, vermits, naardien, hiademal, aangezien, op dat, ten einde dat.* Redekavende, *dan, daaren, waarom, weſatwe, behalven.* Voorwardelyke, *indien, zo byaldien, voor zo*

ver,

ver, zo maar, ten zy, ten ware, enz. Aanspoorende of verzoekende, als, *toch, vry*. Zinvervullende, *vast, juist, toch*. Uitzonderende, *behalve, uitgenomen, uitgezondert, niettegenstaande*, enz. Aantreffende, *dan*. Vergelykende, *als*. Hier by valt aan te merken, dat sommige Voegwoorden, ten opzigt van de Werkwoorden, de Aantoonende, en alidest de Aanvoegende wyze regeren, als, *al word de deugd bemind, al ontvinge de deugd hier geen Kroon*, enz.

* Van de Tusschenwerpingen.

Wy gaan dan eindelyk over tot de *Tusschenwerpingen*, die, ook onbuigbaar in zigzelveu, eigentlyk dienen, om eene rede te hulp te komen, en dus genoemd worden, om dat zy, tusschen en in eene rede geworpen, tot uitdrukking der Hartstochten van den Spreker of Schryver veel toebrengen. Daar zyn verscheiden, als, die van Verwondering, *o jamy! hoe is 't mogelyk!*

Van smecking, *ei, eilieve, wat je zegt.*

Van wensching, *ach, ach dat, ach of.*

Van redekaveling, *toch.*

Van bedreiging, *wee.*

Van droefheid, *och! helaas! eilaas! och arm! ei*

my.

Van blydschap, *beifa.*

Van bespottling, *jou.*

Van gelach, *ha, ha, ha.*

Van goedkenning, *braaf.*

Van versmading, *fy, foei, o schande, va.*

Van geroep, *bem, bei daar.*

Van gehuil, *och, o my.*

Van gebod, *stil, sus.*

IV. AFDEELING.

Over de Woordvoeging of (Syntaxis)

I. HOOFDSTUK.

Van de Woordenscbikking in 't algemeen.

De *Woordvoeging* dient eigentlyk, om Woorden van eene rede geschiklyk te zamen te stellen, en by elkanderen te voegen. Ten dien einde hebben de Spraakkonstenaars eene menigte Regelen, benevens derzelve uitzonderingen voorgesteld, welke alle hier aan te haalen, verre ons kort bestek zou te boven gaan. Intusschen zullen wy den Leerling eenige der voornaamsten onder het oog brengen, by voorbeeld.

Van de Geslachtwoorden.

De twee Geslachtwoorden, zo wel het bepalend *de* en *bet*, als het niet bepalend *een*, *eene*, *een*, moeten altoos met hunne achtervolgende Naamwoorden, in Getal, Geslacht en Naamval overeenstemmen, als, *de Man, de Vrouw, bet Kind*, en *een Man, eene Vrouw, een Kind*, enz.

Indien twee Zelfstandige Naamwoorden, waar van 't laatste eene *boedanigheid, eernaam* of *amptsbediening* te kennen geeft, by elkander komen, word het Geslachtwoord maar eens, en dat wel voor 't eerste Zelfstandige Naamwoord gebruikt en geplaatst, dus zegt men, *de Heer Burgemeester, de Heeren Schepenen*, en niet *de Heer de Burgemeester, of de Heeren de Schepenen*.

Wanneer eenige Zelfstandige Naamwoorden op elkander volgen, worden de Geslachtwoorden echter zelden vermenigvuldigt of herhaald; dus zegt men, *de bonger, zorg, bekommring en droefenis waren groot*; verittrekkende het zamenbindende Voegwoordje *en*,
hier

hier voor eene herhaling of verdubbeling van 't Geslachtwoord *de*; wanneer het echter gebetrdé, dat sommige onder verscheiden op elkander volgende Zelfstandige Naamwoorden in 't Geslacht van elkander verschillen, zo moeten de Geslachtwoorden ook verschillen, herhaald, en voor de Naamwoorden, waar op zy slaan, gesteld worden, en dan schryft men *de Kerk en het Raadbuis, de Gemeente en 't Volk treuren; de tol, de munt en het Halsrecht zyn, enz.*

In tegendeel worden de Geslachtwoorden dikwils verzweegen, wanneer van veele zamengevoegde Zelfstandige Naamwoorden, in eene rede, een en dezelve zaak getuigd word, als by voorbeeld; *Huis, Broeders, Zusters, Vader en Moeder, Vrouwen, Kinders, om Gods wil te verlaten, is het werk van een Christen.*

De Geslachtwoorden *het en een*, voor Werkwoorden, in hunne eindige wyze, gesteld, moet men die Werkwoorden, als Zelfstandige Naamwoorden van 't Onzydig Geslacht aanmerken; dus schryft men, *het zeggen vordert niet, maar op het doen komt; het aan; de Vyand zet het op een loopen, enz.*

Zo verscheiden Zelfstandige Naamwoorden met hunne Geslacht en Byvoeglyke Woorden, in eene rede of zin by malkander komende, en de laatste betrekking hebben tot de eerste, moeten dezelve wel in Naamvallen, doch geenzins in Geslacht of Getallen met malkander overeenkomen; dus zegt men, *de Zee-gewassen, myn tydvetdryf, vermaken my dikwils, veel achting heb ik voor de Boeken, myne uitspanning, enz.*

Van de zamenvoeging der Zelfstandige en Byvoeglyke Naamwoorden.

Een Zelfstandig en Byvoeglyk Naamwoord by elkander komende, moeten zy in Geslacht, Getalle en Naamvallen altoos overeenkomen, als, *om wy Men, tone*

eene goede Vrouw, een goed woord vind eenen goeden ingang, want het zou belagchelyk zyn te schryven, een Man wys, eene Vrouw jonge, en een woord goed vind eenen ingang goeden.

Intusichen echter word het Byvoeglyke dikwils achter het Zelfstandige Naamwoord, met zyn Geslachtwoord, gesteld, wanneer het Byvoeglyke nog een ander of meer Byvoeglyke Woorden tot zyn gezelschap heeft; dus zegt men, *ik zag een Held kloek en onverschrokken; eene jonge Vrouw Schoon en kuisch; een Kind vrolijk en speelziek.*

Somtyds word het Deelwoord ook achter het Zelfstandig Woord geplaatst, als in, *men vond den Huisman zweetend; het Boomgewas groeyend en bloeyend; de Akkers wel gebouwd, enz.*

Van het plaatsen der Zelfstandige Voornaamwoorden.

De Zelfstandige Voornaamwoorden *ik, gy, by, wy, zy*, gelyeden, worden doorgaans geplaatst voor de eigen Naamen, of Zelfstandige Naamwoorden, en moetten met dezelve in Geslacht, Getal en Naamvat overeenkomen, als in, *ik Arnoud lees, gy Nikolaas hoort, by Pieter leeft, enz.* Dit nu vind ook plaats in de Byvoeglyke Voornaamwoorden, als, *myn Vader, myne Moeder, zyn Zoon, onze Kinders, enz.*

Van dezen Regel echter worden uitgezonderd de Voornaamwoorden, die eene betreklykheid in zig besluiten, als, *die, de, dat*; dus zegt men, *de Man, die gisteren nog leefde, is beden gestorven, enz.*

Andere Voornaamwoorden, als, de Bezittende en Byvoeglyke, *myn, uw, zyn, haat, hun*, als mede de Aanwyzende Voornaamwoorden van 't Onzydig Geslacht *dit en dat*, worden dikwils geplaatst voor Werkwoorden, als in, *myn herten belpt niet; uw herten vrees niet; zyn woelen is gedruisig; haat*

praaten heeft geen einde; hun tegenfpreken is ydel; be-
fchouw dit fchryven; hoor dat leezen. In welke geval-
len de Werkwoorden, in hunne eindigende of onbe-
paalde wyze, als tot Zelfftandige Naamwoorden ge-
maakt worden.

Van het fchikken der Naam- en Werkwoorden.

Aangaande de betrekking en overeenkomst, die er
is tusfchen de Naam- en Werkwoorden, staat aan te
merken, dat alle perfoonlyke en bepaalde Werkwoor-
den een werkende perfoon; of zaak voor zich hebben,
welke in Getalle met elkander moeten overeenkomen,
het zy het merkteken des Werkwoords, dat een of
meer perfoonen of zaken verbeeld, als, ik, jy, hy,
zy, het, wy, gylleden, zy, of de voorfiedekens het of
men daar voor staan, als in, ik bemin, jy zingt, hy
leest, zy natit, het vee graaft, wy komen, gylleden
drinkt, zy oeten, men verbaadt, het vriet, enz.

Somtyds gebruikt men de Werkwoorden, als Zelf-
ftandige Naamwoorden, wanneer zy de plaats van den
eerften Naamval bekleeden, als in, *borggen maakt zom-
gen*, in plaatfe van *borgging maakt zorg*.

Van de plaatsing der Bywoorden.

Ontrant de By- en Voegwoorden staat aan te mer-
ken, dat de Bywoorden, die de Werkwoorden in een
enkele zinslot vergezelschappen, doorgaans achter de
Werkwoorden gefteeld worden, als, *ik ga langzaam*,
gy loopt ras, *zy booren naauwlyks*.

Wanneer echter een zin begint met een der Voeg-
woorden, *boewel*, *fchoon*, *naardien*, *dewyl*, *indien*,
zo, gaat het Bywoord dikwils voor 't Werkwoord,
als in, *boewel ik langzaam ga*; *fchoon by ras loopt*, enz.

Dit nu vind ook plaats met het Bywoord *hoe*, als,
hoe

de oinnig Reekt de Zon; als mede in andere gevallen, als, wel leven, eerlyk handelen, enz.

Het Bywoord *genoeg* word doorgaats achter de Byvoeglyke en Zelfstandigē Naamwoorden geplaatst, als in, *eene Stiefmoeder, die boos genoeg is; ik ben niet wys genoeg; daar is Winds genoeg*; blykende uit dit laatste geval, dat het Bywoord *genoeg*, op een Zelfstandig Woord volgende, den tweeden Naamval beheerscht.

Van het plaatsen der Voegwoorden.

De *Voegwoorden*, die van het voegen hun Naam ontleenen, hechten in de overeenkomste allerlei Woorden, met huns gelyken aan een, voegende en vereenigende alle deelen eener rede te zamen.

Daar zyn zamenbindende, als, *en en noch*, en onderscheidende en redenschiftende, als, *of, maar en doch*. Het gebruik bespeurt men in de volgende uitdrukkingen. *Hier en daar, hier noch elders, beden of morgen, een oud maar gezond Man, eene fraaye doch walsche Dochter*. Hierby dient men aan te merken, dat deze Voegwoorden, de Zelfstandige Naamwoorden met hunne Byvoeglyke, in eene rede of zin te zamen binden, en dat men daarom de Woorden, zo Zelfstandige als Byvoeglyke, welke achter hen volgen, moet stellen in denzelven Naamval, waar in de Woorden, die hen voorgaan, geplaatst zyn, dus zegt men, *ik zag den Koning en zynen Staatsdienaar; ik vroeg naar den Vader of zynen Zoon; ik vond den Heer noch zynen Knecht; ik hoorde eenen sprekende, doch zeer verwaanden redenaar*.

II. H O O F D S T U K.

Van de beheersching der Zelfstandige Naamwoorden.

Beheersching is, door welke het ene Woord het an-

andere noodzaak, om in dezen of geenen Naamval len gebogen te worden.

Deze beheersching is drievoudig; te weeten, van een *Zelfstandig Woord*, van een *Bedryvend Werkwoord* en van een *Voorzetsel*.

1) Een *Zelfstandig Woord* beheerscht, met zyn Lid- of Geslachtwoord gepaard, den Teler van een ander *Zelfstandig Woord*, en deszelfs Lid- of Geslachtwoord, daar op volgende, als in, *de schoonheid der Deugd; het Orakel der Waarheid; het beginsel des Winters*.

Somtyds wódden, voor het Lid- of Geslachtwoord des beheerschten Naamwoords, de Bezittende Voor-naamwoorden, *myn, zyn, uw, ons, bun, haar, die, dezelve, deze* gebruikt, als, *de welbaart myner kude, de dag myner geboorte*.

Wanneer twee Woorden, in den tweeden Naamval gesteld, elkander volgen, doet men best het eerste Lid- of Geslachtwoord, *des of der*, te verpoosen; door *van den of van de* te schryven, als in, *een overblyfzel van de Afgodery des Heidendoms; het overtreden van 't gebod des Allerhoogsten*, want dit is beter dan dat men wilde schryven, *het overblyfzel der Afgoderye des Heidendoms*, enz.

2) By de beheersching der *Bedryvende Werk- en Deelwoorden* valt aan te merken, dat ieder bedryvend Werkwoord, het zy bepaald of onbepaald, den vierden Naamval of *Aanklager* van een *Zelfstandig Woord* tegeert, als, *ik bemin mynen Zoon, gy schryft den brief, by eert zynen Meester*, enz.

Dit vind ook plaats omtrent de wederkeering, by sommige zogenaamde *Onzydige Werkwoorden*, als, *de Vrouw schaamt zig, by verontwaardigt zig*, enz.

Deelwoorden van eene bedryvende betekenis beheerschen ook den vierden Naamval, als, *de Man kent*

zonda den aart van zynen Zoon; God kennende de bedorvenheid der Menschen.

Sommige Werkwoorden, als van genegenheid, begeerte, voorneemen, overleg, besluit, uitvoering, begin, voortgang en dergelyke, beheerschen dikwils andere Werkwoorden, in de eindigende wyze, met voorzetting van het Woordeken *te*, als, *ik wenschte te slaapen, ik begeer te drinken, ik neem voor te lezen, enz.*

3) De Voorzetzelen, welke geene buiging onderhevig zyn, beheerschen sommige Naamvallen, als, /

De *werde Naamval* word beheerscht, door de Voorzetzels, *achter, behatoen, beneden, beneffens, binnen, boven, buiten, by, door, langs, na, naar, neffens of nevens, omtrent, onder, op, oer, rondom, sedert, tegen* en meer andere, als, *achter, behatuen, beneden, beneffens den stoel, binnen, boven, buiten, by den Berg.*

De *zesde Naamval* word beheerscht, door de Voorzetzels *met, uit, zonder*, als, *met kloeken moede, uit den Stamme zonder Kinderen.*

De Voorzetzels *in* en *voor*, beheerschen nu den vierden, dan den zesden Naamval. *In* beheerscht den vierden Naamval, wanneer het eene komst of beweging tot eene plaats of zaak betekend; dus zegt men, *by komt, of begeeft zig in de Vergadering, men valt in bekoring; by loopt in den Stroom, by stort in den Poel, enz.* Ook beheerscht *in* den zesden Naamval, wanneer het eene rust in eene plaats betekend; by voorbeeld, *by zit in de Vergadering, by is in bekooringe; het Hart krimpt ons in den Lyve.*

Het Voorzetzel *voor* vereischt den vierden Naamval, wanneer men daar mede eene Eerderheid van Tyd, of voorgang, of bovenstelling wil te kennen geeven, als, *ik ging voor den middag naar de Beurs, en was*

'er vóór mynen Vriend; ik stel de Wysheid vóór den Rykdom. Anders beheerscht het den zesden Naamval, wanneer men daar mede wil te kennen geeven, dat men iets voor iemand, of ten gevalle van iemand doet; by voorbeeld, *een Vader zorgt vóór synen Zoon; ik waak vóór myne goede Naame,* enz.

Deze grondregelen nu van de *Syntaxis* of *Woordvoeging*, en andere, welke ik kortheidshalve moet voorbygaan, zyn wel ten uitersten nuttig voor Leerlingen, doch wyl dezelve ook aan menigvuldige uitzonderingen onderhevig zyn, zo kan men dezelve niet wel gevoeglyk alle in het geheugen prenten, derhalven zoude ik de Leerlingen raden, zo dra zy deze korte Schets der Nederduitsche Taalen wel begreepen hebben, breedvoeriger *Spraakkonstenaars* na te zien, en wel inzonderheid zig toe te leggen, op het beoefenen van hunne Moedertaale, door het leezen van de beste Schryveren, die in eenen vloeyenden, en Taalkundigen Schryftrant geschreven hebben, waar door zy ongevoelig den regten aart van onze Nederduitsche Taale zullen leeren verstaan en schryven.

Tot besluit van deze Spraakkunst, zullen wy hier een *Alphabetische Lyst* van eenige Woorden laten volgen, op wier byzondere Spelling men voornamelyk acht dient te geeven, vermits zy eene verschillende betekenis hebben, als.

A.

Aarde van een byzondere *aart*.

Acht geeven op deze en geene zaak.

Agt, is het getal 8.

Afch van Turf of Hout, maar

As van de Wagen, van de Molen, enz.

B.

Baldaadig, betekend boosaertig, maar

Balddadig is stout, roekkeloos.

Bedelen om een aalmoes, maar

Bedeelen iemand met een aalmoes.

Beteren van gedrag.

Beteeren een Schip of Brug.

Bekeren den rooden Wijn, maar

Bekeeren tot deugden.

Bereiden, is klaar maken, maar

Beryden, zegt men van een Paard.

Blood, is verzaagt in den Kryg.

Bloot, zonder Kleeren, is naakt.

Bosch of Boschadje, een Woud, maar

Bos, is een takkebos of bundel.

Bus, om iets in te bewaaren.

Boedel is Huisraad, maar

Boel is een Overspeler.

Borg voor iemand staan, maar een

Burg is tot verdediging.

By, of omtrent digt by.

Bye is een Honigbye.

Dry is een Besje of Bes.

D. Dag

D.

Dag van een Week, maar
Dagge een Moordgeweer.
Dauw die 's avonds valt, maar
Douw is een stoot.
Deken op een Bed, maar
Deeken van een Gild.
Digt toe geslooten, maar
Dicht of Gedicht van een Dichter.
Doeb is zo veel als maar, en
Dog, betekent een Steendog of Hond.
Drop is zoet van smaak, maar
Drup, is zo veel als druppel.

E.

Echt, de Huwelyke Staat.
Egt, is zuiver en goed.

G.

Geflacht van een Familie.
Geslagt van een Beest, of Koe.
Gans, of een vette Gans.
Gantsch, is geheel.
Godtje van God, maar
Gootje, van goot.
Gif is Vergif of Fenyn.
Gift is eene gaave.
Graat in de Visch.
Graad, is zo veel als trap.
Granaat-Appel is beter dan een
Grenaad van een Grenadier.

H.

Haar, eigene Goederen.
Hair van het Hoofd.
Haaf, is Huisraad, Goederen,
Haven, aan de Zee gelegen.
Heden is van dezen dag.

Huiden, zyn huden van Beesten.

Heft van een Mes, moet

Hegt zyn.

Heiland is Zaligmaker.

Hey-land is een Land met Hey.

Hert in het Bosch loopt

Hard, voor den Jager.

Hart in 't Lyf spreken.

Herder, is een Schaapherder.

Harder dan Steenen.

Hooren, met de Ooren.

Hoorhen van een Bok.

Howden is iets anders dan

Houwen; men schryft, hy *boudt* den Byl, daar men 't

Hout mede *bouwt*.

Honig van een Bye, maar

Hooring komt van hoonen.

K.

Kaper is een Vrouwen hulzel.

Kaaper, in de Zee. om te kaapen.

Kars verschilt van het Woord

Kaars, als mede van Tuinkers.

Kling van een Degen, maar

Klink van een Deur.

Kunnen wy de Menschen niet

Kennen, door den tyd.

Kus, is een Zoen.

Kusfen van een Stoel.

L.

Laaden op eenig vragt.

Laaten, niet doen.

Ladder, om op te klimmen.

Lader en *Leer* is wat anders.

Leggen, iets nederleggen.

Liggen, iets ligt ter neder.

Lichte

Licht van de Kaars. /
Ligt om op te tellen.
Leverei of *Levrei* van een Knecht.
Lieverey, Minnary.
Lof is prys.
Loof van een Boom.
Loot van een Wyngaard.
Loot, gewigt van een pond.
Lood is geen Tin.
Lot in de Lotery.
Ly aan Scheepsboord.
Ley is een Schryf-ley.
Lyden is pynlyk.
Leiden iemant op weg.
Lieden, zyn Menschenen.
Luyden, doet men de Klok.

M.

Mantje draag eens dat
Mandje, by de andere Manden.
Meid, is een Dienstmaagd.
Myt in de Kaas.
Mest op het Land.
Mist in de Lucht.
Mild voor de Armen.
Milt in 't Lyf.
May is een Maand.
Maad zit in de Kaas.

N.

Na zes uren tyd
Naar Haarlem toe.
Nygen, beleeftelyk.
Neigen, overhellen.
Nog tot nog toe.
Noch het een *noch* 't ander.
Noes om te kraaken.

E 4

Need

Nood is gevaar.

O.

Orde is geschiktheid.
Ordre een bevel.

P.

Padde kruipt op het
Pad daar men gaat.
Pek kleeft aan de Vingers.
Pik op iemand hebben.
Pyl uit een boog.
Peyl, is een maat.
Pond, is een gewigt.
Pont, Schuit of Schouw.

R.

Régent het Water.
Regent van een Godshuis.
Raaf, een Gereedschap.
Rave is zwart.
Reden (ratio) waarom men iets doet.
Rede, (oratio) redenvoering, vooraffpraak.
Rbee, is een Hart dat snel loopt
Rbede, of *Ree*, op welke het Schip ligt.
Recht, of *Justitie*, moet
Regt behandelt worden.
Reukeloos, zonder reuk.
Roekeloos, zonder zorg.
Roof van een Struikrover.
Rove van een Zweer of Kwetzuur.
Rouw in droefheid.
Ruw, oneffen, niet glad.
Ry, is een orde.
Rey, betekent een stoet.
Rys is een tak.
Reis naar Oost-Indiën om
Ryft te haalen.

Ryten is stukken scheuren.

Ryden te Paard.

Ryzer om te gaan ryzen.

S.

Slach, goed slach of soort.

Slag aan 't Hoofd.

Slachten, ergens naar gelyken.

Slagten, is dooden.

Schop met den voet.

Schub van een Vis.

Smert, droefheid.

Smart van een Wonde.

Stof is vulnis.

Stoffe in den Winkel of in Schuiften.

Spitten, steeken.

Speeten is iets aan 't Spit steeken.

T.

Togt, is zo veel als een reis.

Tocht van de lucht.

Tooren op een Kerk.

Toorn, is gramschap.

Toon in de Maatzang.

Teen aan de Voet.

Tienen van de mand.

Tien is een getal.

V.

Vaaten komt van vat.

Vatten, omvatten.

Vaars van een Koe.

Versch in een Gedicht.

Versche waar, is fris.

Vercieren is opschikken.

Verzieren is verdichten.

Veder eener penne.

Veel over het Water.

E 5

Uit,

U.

Uir, of *Uyer* van een Koe.*Uyr* van den dag.

W.

Waard, of waardig.*Waarde* is zo veel als waardy.*Was* van de Honigbey.*Wasch* om te bleeken.*Was*, hy was daar.*Wasfen*, groeyen, toeneemen.*Waschen*, reinigen.*Wadde*, droogte.*Watte* is zagt.*Want* een Handschoen.*Wandt* van een Schip.*Wedden* tegens iemand.*Wetten* op een Steen.*Weder* is wederom.*Weer*, mooy *Weer*.*Weg*, om te gaan.*Wegge*, is Wittebrood.*Wicht*, een Kind.*Wigt*, van weegen.*Wy* om te drinken.*Wey* in de *Weyde*.*Wydte* is ruimte.*Weyse* is Tarwe.

Z.

Zegen, geluk, voordeel.*Zeegen*, een Visnet.*Zabel* doet men om den hals.*Sabel* op zyde.*Zo*, is aldus.*Zoo*, of zootje *Vis*.

I N H O U D
D E R
N E D E R D U I T S C H E
S P R A A K K U N S T.

I. A F D E E L I N G.

Over de Uitspraak, of *Pronunciatio*.

I. H O O F D S T U K.

Van de Klanken der Woorden. - - - Pag. 1

II. A F D E E L I N G.

Over de Letterkunst, of *Ortographia*.

I. H O O F D S T U K.

Van de Letteren van het A, B, C, en van de Spelling. - - - 2

II. H O O F D S T U K.

Van de onderscheidings-tekenen in 't Schryven. - 4

III. H O O F D S T U K.

Van de Talletteren. - - - 10

III. A F D E E L I N G.

Over de Woordgronding, of *Etymologia*.

I. H O O F D S T U K.

Van de Spraakdeelen in 't algemeen. - - - 10

II. H O O F D S T U K.

Van de Geslachtwoorden. - - - 12

III. H O O F D -

III. HOOFDSTUK.	Pag.
<i>Van de Buiging der Naamwoorden.</i>	14
IV. HOOFDSTUK.	
<i>Van de Byvoeglyke Naamwoorden, Deelwoorden, en derzelver vergrootende Trappen.</i>	21
V. HOOFDSTUK.	
<i>Van de Voornaamwoorden.</i>	27
VI. HOOFDSTUK.	
<i>Van de Werkwoorden.</i>	36
VII. HOOFDSTUK.	
<i>Van de Tydvoeginge der Hulpwoorden.</i>	40
VIII. HOOFDSTUK.	
<i>Van de Buigingen of geregelde en ongeregelde Tydvoegingen der Werkwoorden.</i>	48
IX. HOOFDSTUK.	
<i>Van de Deelwoorden.</i>	55
X. HOOFDSTUK.	
<i>Van de onveranderlyke Woorden.</i>	56

IV. AFDEELING.

Over de Woordvoeging, of *Syntaxis*.

I. HOOFDSTUK.	
<i>Van de Woordenscbikking in 't algemeen.</i>	60
II. HOOFDSTUK.	
<i>Van de beheersching der Zelfstandige Naamwoorden, enz.</i>	64
<i>Alphabetische Woorden-Lyft.</i>	68

176

176

3
4
7
6
8
10
54
53

